

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
GIOVANNI PITRUZZELLA
της 3ης Ιουνίου 2021¹

Υποθέσεις C-697/19 P έως C-700/19 P

Sony Corporation και Sony Electronics, Inc. (C-697/19 P)
Sony Optiarc και Sony Optiarc America (C-698/19 P)
Quanta Storage, Inc. (C-699/19 P)
Toshiba Samsung Storage Technology Corp.,
Toshiba Samsung Storage Technology Korea Corp. (C-700/19 P)
κατά

Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«Αίτηση αναιρέσεως – Ανταγωνισμός – Συμπράξεις – Οδηγοί οπτικών δίσκων – Απόφαση με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ – Συμφωνίες σύμπραξης σε διαγωνισμούς που οργανώνονται από δύο κατασκευαστές υπολογιστών – Ενιαία και διαρκής παράβαση – Επιμέρους παραβάσεις που τη συνθέτουν – Υποχρέωση αιτιολογήσεως – Προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας – Υπολογισμός των προστίμων – Κατευθυντήριες γραμμές του 2006 για τη μέθοδο υπολογισμού των προστίμων – Αρχές της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως»

1. Οι παρούσες προτάσεις αφορούν τέσσερις αιτήσεις αναιρέσεως που άσκησαν προμηθευτές οδηγών οπτικών δίσκων (Sony Corporation, Sony Electronics, Sony Optiarc, Sony Optiarc America, Quanta Storage, Toshiba Samsung Storage Technology Corp. και Toshiba Samsung Storage Technology Korea Corp. στο εξής: αναιρεσιδούσες) με αίτημα την ανάκληση τεσσάρων αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης², με τις οποίες το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τις προσφυγές που είχαν ασκήσει οι εταιρίες αυτές με αίτημα την ακύρωση της απόφασης C(2015) 7135 final της Επιτροπής, της 21ης Οκτωβρίου 2015, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 της ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ (υπόθεση ΑΤ. 39639 – Οδηγοί οπτικών δίσκων) (στο εξής: επίμαχη απόφαση)³.

2. Το Δικαστήριο ζήτησε ρητώς να εξεταστούν δύο νομικά ζητήματα, κοινά σε μεγάλο βαθμό σε όλες τις υποθέσεις, και, επομένως, οι παρούσες προτάσεις θα επικεντρωθούν στα ακόλουθα συγκεκριμένα ζητήματα: 1) τη μέθοδο που εφάρμοσε η Επιτροπή για να καταλογίσει, πέραν της

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

² Αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 12ης Ιουλίου 2019, Sony και Sony Electronics κατά Επιτροπής (T-762/15, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2019:515) (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση), Sony Optiarc και Sony Optiarc America κατά Επιτροπής (T-763/15, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2019:517), Quanta Storage κατά Επιτροπής (T-772/15, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2019:519) και Toshiba Samsung Storage Technology και Toshiba Samsung Storage Technology Korea κατά Επιτροπής (T-8/16, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2019:522) (στο εξής, από κοινού: αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις).

³ Απόφαση C(2015) 7135 final της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της 21ης Οκτωβρίου 2015, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 της ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ (υπόθεση ΑΤ. 39639 – Οδηγοί οπτικών δίσκων) (ΕΕ 2015, C 484, σ. 27).

ενιαίας και διαρκούς παράβασης, και διακριτές παραβάσεις που συνθέτουν την ενιαία και διαρκή παράβαση, χωρίς να παράσχει αιτιολογία χωριστή από εκείνη που παρέσχε για τον χαρακτηρισμό της ενιαίας και διαρκούς παράβασης· 2) τον υπολογισμό της κύρωσης σε περίπτωση πωλήσεων μεταξύ των μελών της σύμπραξης ή κατανομής των κερδών.

3. Η υπό κρίση υπόθεση παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία, πρώτον, να αποφανθεί επί της σχέσεως μεταξύ ενιαίας παράβασης και επιμέρους συμπεριφορών όσον αφορά ειδικότερα τις υποχρεώσεις αιτιολογήσεως της τελικής απόφασης και τα δικαιώματα άμυνας των μετεχόντων στη διαδικασία και, δεύτερον, να αποσαφηνίσει τα όρια της διακριτικής ευχέρειας της Επιτροπής όσον αφορά τις αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της αναλογικότητας σε περίπτωση πωλήσεων εντός της σύμπραξης ή κατανομής των κερδών.

4. Θα εκθέσω συνοπτικά τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία είναι κοινά στις τέσσερις αιτήσεις αναιρέσεως, αποκλειστικά και μόνον για τους σκοπούς των ζητημάτων που μου ζητήθηκε να εξετάσω⁴.

Τα πραγματικά περιστατικά

5. Στις 14 Ιανουαρίου 2009 περιήλθε στην Επιτροπή αίτηση περί μη επιβολής προστίμου την οποία υπέβαλε η Philips βάσει της ανακοίνωσης της Επιτροπής σχετικά με τη μη επιβολή και τη μείωση των προστίμων σε υποθέσεις συμπράξεων (καρτέλ)⁵. Στις 29 Ιανουαρίου και στις 2 Μαρτίου 2009 η αίτηση αυτή συμπληρώθηκε προκειμένου να περιλάβει, πέραν της Philips, τη Lite-On και την κοινή επιχείρησή τους Philips & Lite-On Digital Solutions Corporation (στο εξής: PLDS).

6. Στις 29 Ιουνίου 2009 η Επιτροπή απέστειλε αίτημα παροχής πληροφοριών στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα των οδηγών οπτικών δίσκων. Στις 30 Ιουνίου 2009 η Επιτροπή χορήγησε απαλλαγή υπό όρους στη Philips, τη Lite-On και την PLDS. Στις 4 και στις 6 Αυγούστου 2009 η Hitachi-LG Data Storage, Inc. και η Hitachi-LG Data Storage Korea, Inc. (στο εξής από κοινού: HLDS) υπέβαλαν στην Επιτροπή αίτηση μείωσης του προστίμου κατά την έννοια της ως άνω ανακοίνωσης.

7. Στις 18 Ιουλίου 2012 η Επιτροπή απέστειλε κοινοποίηση των αιτιάσεων (στο εξής: κοινοποίηση των αιτιάσεων) σε δεκατρείς προμηθευτές οδηγών οπτικών δίσκων, περιλαμβανομένων των Sony Corporation και Sony Electronics, Sony Optiarc και Sony Optiarc America, Quanta Storage, Toshiba Samsung Storage Technology και Toshiba Samsung Storage Technology Korea.

8. Η Επιτροπή υποστήριξε ότι οι εταιρίες αυτές παρέβησαν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ), μετέχοντας σε σύμπραξη σχετικά με οδηγούς οπτικών δίσκων από τις 5 Φεβρουαρίου 2004 έως τις 29 Ιουνίου 2009, η οποία έγκειτο στον συντονισμό της συμπεριφοράς τους όσον αφορά διαγωνισμούς για προμήθειες που διοργανώθηκαν από δύο εταιρίες κατασκευής υπολογιστών, την Dell και την HP.

9. Στις 21 Οκτωβρίου 2015 η Επιτροπή εξέδωσε την επίμαχη απόφαση.

⁴ Για τη λεπτομερή έκθεσή τους, βλ. τις ανααιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις και, ειδικότερα, τις σκέψεις 1 έως 37 της αποφάσεως επί των υποθέσεων T-762/15 και T-763/15 και τις σκέψεις 1 έως 32 της αποφάσεως επί των υποθέσεων T-772/15 και T-8/16.

⁵ ΕΕ 2006, C 298, σ. 17.

10. Με την επίμαχη απόφαση, η Επιτροπή έκρινε ότι οι μετέχοντες στη σύμπραξη είχαν συντονίσει την ανταγωνιστική συμπεριφορά τους, τουλάχιστον από τις 23 Ιουνίου 2004 έως τις 25 Νοεμβρίου 2008. Η Επιτροπή διευκρίνισε ότι ο συντονισμός αυτός έγινε μέσω δικτύου παράλληλων διμερών επαφών. Η Επιτροπή αποφάνθηκε ότι οι μετέχοντες στη σύμπραξη επεδίωκαν να προσαρμόσουν τον όγκο των προϊόντων που διέθεταν στην αγορά και να διασφαλίσουν ότι οι τιμές παρέμεναν σε επίπεδα υψηλότερα από εκείνα στα οποία θα ανέρχονταν ελλείψει αυτών των διμερών επαφών.

11. Με την επίμαχη απόφαση, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι ο συντονισμός μεταξύ των μετεχόντων στη σύμπραξη αφορούσε τους λογαριασμούς πελατών της Dell και της HP, των δύο σημαντικότερων επιχειρήσεων στην παγκόσμια αγορά προσωπικών υπολογιστών. Κατά την Επιτροπή, πέραν των διμερών διαπραγματεύσεων με τους προμηθευτές οδηγών οπτικών δίσκων, η Dell και η HP οργάνωναν τυποποιημένους διαγωνισμούς για προμήθειες οι οποίοι διεξάγονταν τουλάχιστον κάθε τρίμηνο. Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι τα μέλη της σύμπραξης χρησιμοποίησαν το δίκτυο διμερών επαφών τους προκειμένου να νοθεύσουν τους διαγωνισμούς αυτούς, υπονομεύοντας με τον τρόπο αυτό τις προσπάθειες των πελατών τους να τονώσουν τον ανταγωνισμό ως προς τις τιμές.

12. Για τον υπολογισμό του προστίμου που επιβλήθηκε στις νυν αναιρεσείουσες, η Επιτροπή στηρίχθηκε στις κατευθυντήριες γραμμές για τη μέθοδο υπολογισμού των προστίμων που επιβάλλονται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 23, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003⁶ (στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων).

13. Πρώτον, για τον καθορισμό του βασικού ποσού του προστίμου, η Επιτροπή θεώρησε ότι, λαμβανομένων υπόψη των σημαντικών διαφορών ως προς τη διάρκεια συμμετοχής των προμηθευτών και προκειμένου να αποτυπωθεί καλύτερα ο πραγματικός αντίκτυπος της σύμπραξης, ήταν ενδεδειγμένο να χρησιμοποιήσει ετήσιο μέσο όρο υπολογιζόμενο με βάση την πραγματική αξία των πωλήσεων που πραγματοποίησαν οι επιχειρήσεις κατά τους πλήρεις ημερολογιακούς μήνες της αντίστοιχης συμμετοχής τους στην παράβαση. Η Επιτροπή εξήγησε ειδικότερα ότι η αξία των πωλήσεων υπολογίστηκε βάσει των πωλήσεων οδηγών οπτικών δίσκων για φορητούς και επιτραπέζιους υπολογιστές που τιμολογήθηκαν στις εγκατεστημένες εντός του ΕΟΧ οντότητες της HP και της Dell.

14. Επιπλέον, δεδομένου ότι η αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά έναντι της HP ξεκίνησε αργότερα, και προκειμένου να ληφθεί υπόψη η εξέλιξη της σύμπραξης, η Επιτροπή υπολόγισε τη σχετική αξία των πωλήσεων χωριστά για την HP και την Dell και εφάρμοσε δύο συντελεστές προσαύξησης βασισμένους στη διάρκεια.

15. Όσον αφορά τη Sony Corporation, τη Sony Electronics, τη Sony Optiarc και τη Sony Optiarc America, δεδομένου ότι η συμμετοχή τους στις επαφές με την HP δεν αποδείχθηκε, η Επιτροπή έκρινε ότι είναι υπεύθυνες μόνον για τον συντονισμό τους έναντι της Dell.

16. Δεύτερον, η Επιτροπή αποφάσισε ότι, καθόσον οι συμφωνίες συντονισμού των τιμών καταλέγονται, ως εκ της φύσεώς τους, στις σοβαρότερες παραβάσεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ, και καθόσον η σύμπραξη αφορούσε τουλάχιστον τον ΕΟΧ, το ποσοστό του μεταβλητού ποσού του προστίμου βάσει της βαρύτητας της παράβασης έπρεπε να καθοριστεί εν προκειμένω σε 16 % για όλους τους αποδέκτες της επίμαχης απόφασης.

⁶ ΕΕ 2006, C 210, σ. 2.

17. Επιπλέον, η Επιτροπή αποφάσισε, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της υπόθεσης, να προσαυξήσει το ποσό του προστίμου κατά 16 % για αποτρεπτικούς λόγους.

18. Η Επιτροπή μείωσε κατά 3 % το πρόστιμο που επιβλήθηκε στη Sony Corporation, στη Sony Electronics, στη Sony Optiarc και στη Sony Optiarc America λαμβάνοντας υπόψη ότι αγνοούσαν το μέρος της ενιαίας και διαρκούς παράβασης που αφορούσε την HP, ώστε να αντικατοπτρίζεται προσηκόντως και επαρκώς ο λιγότερο σοβαρός χαρακτήρας της συμπεριφοράς τους.

19. Η Επιτροπή έκρινε ότι, δεδομένου ότι η Sony Corporation και η Sony Electronics πραγματοποίησαν παγκόσμιο κύκλο εργασιών ύψους 59 252 000 000 ευρώ κατά το οικονομικό έτος που προηγήθηκε της έκδοσης της επίμαχης απόφασης, ήταν σκόπιμο να εφαρμοστεί στο βασικό ποσό πολλαπλασιαστής 1,2.

20. Τέλος, δεδομένου ότι το προσαρμοσμένο βασικό ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στην Toshiba Samsung Storage Technology και στην Toshiba Samsung Storage Technology Korea ανήλθε στο ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών τους, η Επιτροπή προέβη σε περαιτέρω προσαρμογή βάσει του άρθρου 23, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003.

21. Καθόσον αφορά τους μετέχοντες στη σύμπραξη, το διατακτικό της επίμαχης απόφασης έχει ως εξής:

«Άρθρο 1

Οι κάτωθι επιχειρήσεις παρέβησαν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ, συμμετέχοντας, κατά τις αναφερόμενες χρονικές περιόδους, σε ενιαία και διαρκή παράβαση, συνιστάμενη σε πλείονες διακριτές παραβάσεις, στον τομέα των οδηγών οπτικών δίσκων, στο σύνολο του ΕΟΧ, συνιστάμενες σε συμφωνίες συντονισμού των τιμών:

[...]

ε) Toshiba Samsung Storage Technology και Toshiba Samsung Storage Technology Korea από τις 23 Ιουνίου 2004 έως τις 17 Νοεμβρίου 2008, για τον συντονισμό τους έναντι της Dell και της HP·

στ) Sony Corporation και Sony Electronics από τις 23 Αυγούστου 2004 έως τις 15 Σεπτεμβρίου 2006, για τον συντονισμό τους έναντι της Dell·

ζ) Sony Optiarc [...] από τις 25 Ιουλίου 2007 έως τις 29 Οκτωβρίου 2008, Sony Optiarc America [...] από τις 25 Ιουλίου 2007 έως την 31η Οκτωβρίου 2007, για τον συντονισμό τους έναντι της Dell·

η) Quanta Storage από τις 14 Φεβρουαρίου 2008 έως τις 28 Οκτωβρίου 2008, για τον συντονισμό της έναντι της Dell και της HP.

[...]

Άρθρο 2

Για την παράβαση του άρθρου 1 επιβάλλονται τα ακόλουθα πρόστιμα:

[...]

- ε) Toshiba Samsung Storage Technology και Toshiba Samsung Storage Technology Korea, από κοινού και εις ολόκληρον υπεύθυνες: 41 304 000 ευρώ·
- στ) Sony Corporation και Sony Electronics, από κοινού και εις ολόκληρον υπεύθυνες: 21 024 000 ευρώ·
- ζ) Sony Optiarc [...]: 9 782 000 ευρώ, εκ των οποίων 5 433 000 ευρώ από κοινού και εις ολόκληρον υπεύθυνη με τη Sony Optiarc America [...].
- η) Quanta Storage: 7 146 000 ευρώ.»

II. Η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις

22. Με δικόγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 29 Δεκεμβρίου 2015, στις 31 Δεκεμβρίου 2015 και στις 5 Ιανουαρίου 2016, αντιστοίχως, οι νυν αναιρεσείουσες άσκησαν τέσσερις διακριτές προσφυγές, οι οποίες πρωτοκολλήθηκαν με αριθμούς υποθέσεων T-762/15, T-763/19, T-772/15, T-8/16, με αίτημα την ακύρωση της επίμαχης απόφασης καθόσον τις αφορούσε και, επικουρικώς, τη μείωση του επιβληθέντος προστίμου.

23. Με τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε όλους τους λόγους προσφυγής που προέβαλαν οι νυν αναιρεσείουσες και, κατά συνέπεια, τις προσφυγές στο σύνολό τους.

III. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και τα αιτήματα των διαδίκων

24. Με τις αιτήσεις αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες ζητούν από το Δικαστήριο να αναιρέσει τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, να κάνει δεκτά τα πρωτοδίκως υποβληθέντα αιτήματα καθώς και να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα. Επικουρικώς, σε περίπτωση κατά την οποία η διαφορά δεν είναι ώριμη προς εκδίκαση, οι αναιρεσείουσες ζητούν από το Δικαστήριο να αναπέμψει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και να επιφυλαχθεί ως προς τα δικαστικά έξοδα της πρωτοβάθμιας και της αναιρετικής δίκης.

25. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να απορρίψει τις αιτήσεις αναιρέσεως και να καταδικάσει τις αναιρεσείουσες στα δικαστικά έξοδα.

IV. Ανάλυση⁷

26. Προς στήριξη των αιτήσεών τους αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες στις υποθέσεις C-697/19 Ρ και C-698/19 Ρ προβάλλουν τέσσερις λόγους, οι οποίοι έχουν σχεδόν πανομοιότυπο περιεχόμενο και αφορούν την εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την ύπαρξη ενιαίας και διαρκούς παράβασης, τη διάρκεια της ενιαίας και διαρκούς παράβασης, τον ορισμό της ενιαίας και διαρκούς παράβασης και το ύψος του επιβληθέντος προστίμου.

⁷ Οποιαδήποτε υπογράμμιση δική μου.

27. Προς στήριξη της αιτήσεώς της αναιρέσεως, η αναιρεσείουσα στην υπόθεση C-699/19 P προβάλλει πέντε λόγους, οι οποίοι αφορούν την εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου όσον αφορά το διατακτικό της επίμαχης απόφασης, κατά το οποίο η ενιαία και διαρκής παράβαση που καταλογίζεται στις νυν αναιρεσείουσες αποτελείται από πλείονες διακριτές παραβάσεις, την παραμόρφωση ορισμένων αποδεικτικών στοιχείων, τη διάρκεια της συμμετοχής της αναιρεσείουσας στην ενιαία και διαρκή παράβαση, την προβληθείσα και μη αποδειχθείσα γνώση, εκ μέρους της αναιρεσείουσας, ενιαίας και διαρκούς παράβασης και το ύψος του επιβληθέντος προστίμου.

28. Προς στήριξη της αιτήσεώς τους αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες στην υπόθεση C-700/19 P προβάλλουν τέσσερις λόγους, οι οποίοι αφορούν την εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου όσον αφορά το διατακτικό της επίμαχης απόφασης, στο οποίο επισημαίνεται ότι η καταλογιζόμενη ενιαία και διαρκής παράβαση αποτελείται από πλείονες διακριτές παραβάσεις, την ύπαρξη ενιαίας και διαρκούς παράβασης, την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και την αρμοδιότητα της Επιτροπής.

29. Προκαταρκτικώς επισημαίνεται ότι τα επιχειρήματα που προβάλλονται με τις τέσσερις αιτήσεις αναιρέσεως είναι σχεδόν πανομοιότυπα στο πλαίσιο ορισμένων λόγων αναιρέσεως⁸.

30. Συγκεκριμένα, όλες οι αναιρεσείουσες συμμερίζονται τις αιτιάσεις που αφορούν το διατακτικό της επίμαχης απόφασης, στο οποίο η Επιτροπή διαπίστωσε ενιαία και διαρκή παράβαση προσθέτοντας τη φράση «αποτελούμενη από πλείονες διακριτές παραβάσεις». Κατά τις αναιρεσείουσες, αυτός ο «διττός χαρακτηρισμός» –ενιαία και διαρκής παράβαση και διακριτές παραβάσεις– δεν επισημάνθηκε με σαφήνεια στην κοινοποίηση των αιτιάσεων και δεν αιτιολογήθηκε επαρκώς στην επίμαχη απόφαση.

31. Ορισμένες αναιρεσείουσες εγείρουν, εξάλλου, το ζήτημα του υπολογισμού της κύρωσης σε σχέση ειδικότερα με την προβαλλόμενη παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως.

32. Σύμφωνα με το αίτημα του Δικαστηρίου, η ανάλυσή μου θα επικεντρωθεί, πρώτον, στο ζήτημα του «διττού χαρακτηρισμού», το οποίο, όπως προεκτέθηκε, προέβλεπαν όλες οι αναιρεσείουσες, και στους λόγους αναιρέσεως που σχετίζονται με αυτό (Α) και, δεύτερον, στον τέταρτο λόγο αναιρέσεως στις υποθέσεις C-697/19 P και C-698/19 P ο οποίος αφορά τον καθορισμό της κύρωσης (Β).

A. Επί του διττού χαρακτηρισμού

1. Συνοπτική έκθεση των επιχειρημάτων των διαδίκων

– α) Επί της προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας

33. Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις ενέχουν πλάνη περί το δίκαιο, στο μέτρο που το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η Επιτροπή δεν προσέβαλε τα δικαιώματά τους άμυνας καθόσον καταλόγισε σε αυτές, το πρώτον με την επίμαχη απόφαση, ότι είχαν μετάσχει σε πλείονες διακριτές παραβάσεις.

⁸ Στο πλαίσιο του τρίτου λόγου στις υποθέσεις C-697/19 P και C-698/19 και του πρώτου λόγου στις υποθέσεις C-699/19 P και C-700/19 P.

34. Η κοινοποίηση των αιτιάσεων έκανε λόγο ειδικότερα στα σημεία 310, 317 και 318 για ύπαρξη ενιαίας και διαρκούς παράβασης. Εντούτοις, με την επίμαχη απόφαση η Επιτροπή έκρινε, το πρώτον, ότι η ενιαία και διαρκής παράβαση αποτελούνταν από πλείονες διακριτές παραβάσεις.

35. Επομένως, η απόφαση αυτή αποκλίνει ουσιωδώς από τον νομικό χαρακτηρισμό που περιέχεται στην κοινοποίηση των αιτιάσεων και, ως εκ τούτου, οι αναιρεσείουσες δεν είχαν τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν, πριν από την έκδοση της απόφασης αυτής, τον νομικό χαρακτηρισμό κάθε επιμέρους επαφής ως χωριστής και αυτοτελούς παράβασης. Με τον τρόπο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη την απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012 στην υπόθεση C-441/11 Ρ, Επιτροπή κατά Verhuizingen Coppens (ΕΥ:C:2012:778), και την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 10ης Οκτωβρίου 2014 στην υπόθεση T-68/09, Soliver κατά Επιτροπής (ΕΥ:T:2014:867).

36. Επιπλέον, κατά τις αναιρεσείουσες, οι διάφοροι συνδυασμοί των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού επαφών που παρατίθενται στην κοινοποίηση των αιτιάσεων ήταν δυνατό να έχουν ως αποτέλεσμα πολυάριθμες ενδεχόμενες παραβάσεις. Επομένως, ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι τα πραγματικά περιστατικά, και τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία, έχουν ήδη εκτεθεί στην κοινοποίηση των αιτιάσεων, ο νομικός χαρακτηρισμός τον οποίο η Επιτροπή είχε την πρόθεση να δώσει στα εν λόγω πραγματικά περιστατικά δεν μνημονεύεται στην κοινοποίηση των αιτιάσεων. Συνεπώς, οι αναιρεσείουσες δεν μπόρεσαν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους άμυνας, καθότι δεν γνώριζαν τον νομικό χαρακτηρισμό κάθε δυνητικής παράβασης.

37. Με τις παρατηρήσεις της, η Επιτροπή υπενθυμίζει, προκαταρκτικώς, ότι το Γενικό Δικαστήριο επικύρωσε την επίμαχη απόφαση όσον αφορά την ενιαία και διαρκή παράβαση και το πρόστιμο. Επομένως, τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών σχετικά με το μέρος του διατακτικού στο οποίο επισημαίνεται, παρεμπιπτόντως, ότι η ενιαία και διαρκής παράβαση συνίσταται σε πλείονες διακριτές παραβάσεις είναι απαράδεκτα.

38. Εν συνεχεία, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ορθώς το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τις αιτιάσεις των αναιρεσειουσών σχετικά με προβαλλόμενη προσβολή των δικαιωμάτων τους άμυνας. Πρώτον, οι αναιρεσείουσες στηρίζουν τα επιχειρήματά τους σε εσφαλμένη πραγματική παραδοχή. Από τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις προκύπτει σαφώς ότι με την κοινοποίηση των αιτιάσεων οι αναιρεσείουσες είχαν ήδη ενημερωθεί για τις επιμέρους παραβάσεις. Το επιχείρημα των αναιρεσειουσών ότι η Επιτροπή δεν τους παρέσχε δυνατότητα ακρόασης ως προς τις επιμέρους παραβάσεις αντικρούεται από τη σαφή διατύπωση των αιτιολογικών σκέψεων 353, 354 και 375 της κοινοποίησης των αιτιάσεων, βασίζεται δε σε εσφαλμένη ερμηνεία της νομολογίας, δεδομένου ότι το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι ένα ή περισσότερα στοιχεία μιας σειράς πράξεων ή μιας διαρκούς συμπεριφοράς μπορούν να συνιστούν καθεαυτά παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

39. Κατά την Επιτροπή, οι αναιρεσείουσες έτυχαν ακρόασης τόσο επί της ενιαίας και διαρκούς παράβασης όσο και επί των επιμέρους παραβάσεων που τη συνθέτουν και, επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συντρέχει προσβολή των δικαιωμάτων τους άμυνας. Κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, παρασχέθηκε στις αναιρεσείουσες η δυνατότητα να αντιληφθούν ότι καταλογίζονταν σε αυτές και οι επιμέρους συμπεριφορές που συνθέτουν την ενιαία και διαρκή παράβαση.

– β) *Επί της ενιαίας και διαρκούς παράβασης που αποτελείται κατ' ανάγκην από πλείονες διακριτές παραβάσεις*

40. Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η ενιαία και διαρκής παράβαση αποτελείται κατ' ανάγκην από πλείονες διακριτές παραβάσεις.

41. Εκτιμώντας ότι η ενιαία και διαρκής παράβαση αποτελείται κατ' ανάγκην από διακριτές παραβάσεις, το Γενικό Δικαστήριο κατέληξε σε κρίση η οποία δεν είναι σύμφωνη με τη νομολογία του Γενικού Δικαστηρίου⁹ και του Δικαστηρίου¹⁰, στην οποία μνημονεύεται μόνον το ενδεχόμενο, και όχι η αναγκαιότητα, να αποτελείται η ενιαία και διαρκής παράβαση από διακριτές παραβάσεις.

42. Κατά την Επιτροπή, οι αναιρεσείουσες παραμόρφωσαν το περιεχόμενο των αναιρεσιβαλλομένων αποφάσεων. Το Γενικό Δικαστήριο περιορίστηκε να κρίνει ότι η ενιαία και διαρκής παράβαση προϋποθέτει «σειρά συμπεριφορών» οι οποίες μπορούν να χαρακτηριστούν, αυτές καθεαυτές, διακριτές παραβάσεις. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ότι, εν προκειμένω, η ενιαία και διαρκής παράβαση συνίστατο πράγματι σε διακριτές παραβάσεις σε σχέση με τις οποίες οι αναιρεσείουσες έτυχαν ακρόασης.

– γ) *Επί της ανεπαρκούς και αντιφατικής αιτιολογίας*

43. Οι αναιρεσείουσες προσάπτουν στο Γενικό Δικαστήριο ότι υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποφαινόμενο ότι η επίμαχη απόφαση ήταν επαρκώς αιτιολογημένη όσον αφορά την ύπαρξη πλειόνων διακριτών παραβάσεων.

44. Η αιτιολογία δεν παρέσχε τη δυνατότητα ορθής κατανόησης της εκδοθείσας απόφασης, δεν εξέθεσε τους σχετικούς λόγους και ενείχε εσωτερικές αντιφάσεις¹¹.

45. Η Επιτροπή δεν εξέθεσε στην επίμαχη απόφαση ούτε τη φύση και το περιεχόμενο των διακριτών αυτών παραβάσεων ούτε τον χαρακτηρισμό τους ως συμφωνίας ή εναρμονισμένης πρακτικής κατά την έννοια του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο δεν εξέθεσε τους λόγους και τα στοιχεία που αποδεικνύουν κάθε χαρακτηρισμό ούτε προσδιόρισε τις επιχειρήσεις που είναι υπεύθυνες για κάθε επιμέρους παράβαση.

46. Με το υπόμνημα αντικρούσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα επιχειρήματα αυτά πρέπει να απορριφθούν.

47. Οι αναιρεσείουσες μπόρεσαν να αντιληφθούν τους λόγους της απόφασης και είχαν τη δυνατότητα να προβάλουν τα επιχειρήματά τους σχετικά με κάθε αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού επαφή που καταλογίστηκε σε αυτές.

⁹ Βλ. απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2014, Soliver κατά Επιτροπής (Τ-68/09, ΕΥ:Τ:2014:867).

¹⁰ Βλ. απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Villeroy & Boch Belgium κατά Επιτροπής (C-642/13 Ρ, ΕΥ:C:2017:58, σκέψη 54).

¹¹ Βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2015, Singapore Airlines και Singapore Airlines Cargo Pte κατά Επιτροπής (Τ-43/11, μη δημοσιευθείσα, ΕΥ:Τ:2015:989).

48. Κατά την Επιτροπή, εφόσον διαπιστωθεί η ύπαρξη των στοιχείων παράβασης του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ο χαρακτηρισμός της σύμπραξης ως συμφωνίας ή ως εναρμονισμένης πρακτικής δεν είναι κρίσιμος¹². Η Επιτροπή επισημαίνει, επιπλέον, ότι ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι οι νυν αναιρεσείουσες εσφαλμένα υποστήριξαν ότι, με την επίμαχη απόφαση, η Επιτροπή έπρεπε να είχε χαρακτηρίσει καθεμία από τις επιμέρους παραβάσεις ως «συμφωνία» ή «εναρμονισμένη πρακτική».

2. Εκτίμηση

49. Το νομικό ζήτημα στο οποίο θα επικεντρωθεί η ανάλυση αφορά την ορθότητα της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως κατά το μέρος που με αυτή κρίθηκε συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης η διατύπωση που υιοθέτησε η Επιτροπή στο διατακτικό της επίμαχης απόφασης.

50. Ειδικότερα, με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως στις υποθέσεις C-697/19 P και C-698/19 P και με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως στις υποθέσεις C-699/19 P και C-700/19 P, το Δικαστήριο καλείται να εξετάσει αν το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον απέρριψε τα επιχειρήματα των νυν αναιρεσειουσών κατά τα οποία η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματά τους άμυνας καταλογίζοντας σε αυτές, το πρώτον με την επίμαχη απόφαση, ότι μετείχαν σε πλείονες διακριτές παραβάσεις.

51. Με την τελική απόφασή της, η Επιτροπή, αφού διαπίστωσε την παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ λόγω της συμμετοχής των εμπλεκομένων σε ενιαία και διαρκή παράβαση κατά τις μνημονευόμενες περιόδους, διευκρίνισε ότι αυτή η ενιαία και διαρκής παράβαση «αποτελείται» από πλείονες διακριτές παραβάσεις.

52. Το Γενικό Δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση της Επιτροπής και επιβεβαίωσε με την προσβαλλόμενη απόφαση ότι: «Η έννοια της ενιαίας και διαρκούς παράβασης *προϋποθέτει ένα σύνολο συμπεριφορών* πλειόνων μερών που επιδιώκουν τον ίδιο αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού οικονομικό σκοπό» (σκέψη 238). Επιπλέον, «[α]πό την ίδια την έννοια της ενιαίας και διαρκούς παράβασης προκύπτει, επομένως, ότι αυτή συνεπάγεται ένα μοντέλο συμπεριφοράς. Επομένως, οι [νυν αναιρεσείουσες] δεν μπορούν να υποστηρίξουν ότι η Επιτροπή μετέβαλε τα συμπεράσματά της λαμβάνοντας υπόψη, επιπλέον της ενιαίας και διαρκούς παράβασης, πλείονες διμερείς επαφές, καθότι αυτές ακριβώς οι διμερείς επαφές συνιστούν την ενιαία παράβαση» (σκέψη 239). Το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε επίσης ότι «[δ]εν υπάρχει, επομένως, καμία ασυνέπεια στην αιτιολογική σκέψη 352 της [επίμαχης] απόφασης, καθόσον η Επιτροπή έκρινε ότι οι επαφές συνιστούσαν επιμέρους παραβάσεις και, ταυτοχρόνως, πληρούσαν τα κριτήρια ενιαίας και διαρκούς παράβασης» (σκέψη 240)¹³.

53. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο φαίνεται να ενστερνίζεται την άποψη κατά την οποία η ενιαία και διαρκής παράβαση προϋποθέτει πλειονότητα παράνομων συμπεριφορών και, για τον λόγο αυτό, το γεγονός ότι η Επιτροπή καταλόγισε ρητώς στα μέρη, με την κοινοποίηση των αιτιάσεων, μόνον τη ενιαία και διαρκή παράβαση δεν την εμπόδιζε να θεωρήσει, στην τελική απόφαση, ότι διαπιστώθηκε ο παράνομος χαρακτήρας, από την άποψη του δικαίου του ανταγωνισμού, και των πλειόνων συμπεριφορών που συνθέτουν την ενιαία και διαρκή παράβαση.

¹² Βλ. απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2006, Asnef-Equifax και Administración del Estado (C-238/05, EU:C:2006:734, σκέψεις 30 έως 32).

¹³ «Κάθε πτυχή της συμπεριφοράς έναντι οποιουδήποτε ενδιαφερόμενου πελάτη (Dell ή HP) ή οποιουδήποτε συνόλου (ή πλειόνων συνόλων) διμερών επαφών αποβλέπει εξ αντικειμένου στον περιορισμό του ανταγωνισμού και συνιστά, επομένως, παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ» (αιτιολογική σκέψη 352 της απόφασης της Επιτροπής).

54. Κατά τις αναιρεσεύουσες, εξ αυτού συνάγεται ότι η Επιτροπή, με την έγκριση του Γενικού Δικαστηρίου, θεώρησε ως πράξεις αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού τόσο την ενιαία και διαρκή παράβαση όσο και τις επιμέρους συμπεριφορές μεταξύ των ανταγωνιστριών επιχειρήσεων κατά το διάστημα που υποδεικνύεται για την ενιαία παράβαση.

55. Φρονώ ότι είναι αναγκαίο, για την εκτίμηση του περιεχομένου αυτού του επιχειρήματος αρχής, πρώτον, να εξεταστεί η έννοια της ενιαίας και διαρκούς παράβασης στη νομολογία του Δικαστηρίου, προκειμένου να διαπιστωθεί αν η κρίση του Γενικού Δικαστηρίου περί της ορθότητας της απόφασης της Επιτροπής συνάδει με τη νομολογία αυτή, τούτο δε από την άποψη τόσο του δικαιώματος άμυνας των μερών στη διοικητική και την ένδικη διαδικασία όσο και της επάρκειας της αιτιολογίας της Επιτροπής και, εν τέλει, του Γενικού Δικαστηρίου.

56. Κατ' ουσίαν, τα ζητήματα που πρόκειται να εξεταστούν αφορούν: α) το αν η Επιτροπή οφείλει να προβαίνει σε νομικό χαρακτηρισμό των επιμέρους πράξεων της σύμπραξης σε περίπτωση ενιαίας και διαρκούς παράβασης· β) το πραγματικό περιεχόμενο των διάφορων χρησιμοποιούμενων όρων (παραβάσεις, συμπεριφορές, επαφές, ενέργειες)· γ) τον επιτρεπόμενο βαθμό απόκλισης της τελικής απόφασης της Επιτροπής από την κοινοποίηση των αιτιάσεων· δ) τις συνέπειες που μπορεί να έχει η χρησιμοποιηθείσα διατύπωση όχι μόνον σε επίπεδο εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού από τις δημόσιες αρχές (public enforcement) αλλά και σε επίπεδο εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού κατόπιν άσκησης αγωγής από ιδιώτη (private enforcement).

57. Κατά πάγια νομολογία, παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ ενδέχεται να προκύπτει όχι μόνον από μεμονωμένη πράξη αλλά και από σειρά πράξεων ή ακόμα και από *συνεχιζόμενη συμπεριφορά, έστω και αν ένα ή περισσότερα στοιχεία αυτής της σειράς πράξεων ή της συνεχιζόμενης συμπεριφοράς θα μπορούσαν επίσης να αποτελέσουν, εξεταζόμενα αφ' εαυτών και μεμονωμένα, παράβαση της εν λόγω διάταξης*. Επομένως, όταν οι διάφορες πράξεις εντάσσονται σε ένα «συνολικό σχέδιο» λόγω του *πανομοιότυπου αντικειμένου τους που συνίσταται στη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς*, η Επιτροπή δικαιούται να καταλογίσει την ευθύνη για τις πράξεις αυτές αναλόγως της συμμετοχής στην παράβαση η οποία λαμβάνεται υπόψη στο σύνολό της¹⁴.

58. Επιχείρηση η οποία έχει μετάσχει σε μια τέτοια ενιαία και σύνθετη παράβαση με ενέργειές της, εμπίπτουσες στην έννοια της κατά το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμφωνίας ή εναρμονισμένης πρακτικής, οι οποίες απέβλεπαν στην υλοποίηση της παραβάσεως στο σύνολό της, μπορεί συνεπώς να είναι συνυπαίτια, ως προς όλη τη διάρκεια της συμμετοχής της στην εν λόγω παράβαση, για ενέργειες στις οποίες προέβησαν άλλες επιχειρήσεις στο πλαίσιο της ίδιας παράβασης. Αυτό ισχύει *όταν αποδεικνύεται ότι η επιχείρηση είχε την πρόθεση να συμβάλει με τη δική της συμπεριφορά στους κοινούς σκοπούς τους οποίους επιδίωκε το σύνολο των μετεχόντων και ότι γνώριζε τις συγκεκριμένες ενέργειες τις οποίες σχεδίαζαν ή στις οποίες προέβαιναν άλλες επιχειρήσεις επιδιώκοντας τους ίδιους σκοπούς ή μπορούσε ευλόγως να τις προβλέψει και αποδεχόταν τον σχετικό κίνδυνο*¹⁵.

¹⁴ Υπ' αυτή την έννοια, καίτοι σε σχέση με το προϊσχύσαν άρθρο 81, παράγραφος 1, ΣΕΚ, βλ. απόφαση της 24ης Ιουνίου 2015, Fresh Del Monte Produce κατά Επιτροπής και Επιτροπή κατά Fresh Del Monte Produce (C-293/13 P και C-294/13 P, EU:C:2015:416, σκέψη 156).

¹⁵ Υπ' αυτή την έννοια, καίτοι σε σχέση με το προϊσχύσαν άρθρο 81, παράγραφος 1, ΣΕΚ, βλ. απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Επιτροπή κατά Verhuizingen Coppens (C-441/11 P, EU:C:2012:778, σκέψη 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

59. Για τη συμμετοχή επιχείρησης σε ενιαία και διαρκή παράβαση δεν απαιτείται η άμεση συμμετοχή της στο σύνολο των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορών που συνθέτουν την εν λόγω παράβαση ούτε απαιτείται όλες οι επιχειρήσεις που μετέχουν σε ενιαία και διαρκή παράβαση να δραστηριοποιούνται στην ίδια αγορά¹⁶.

60. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, προς απόδειξη της συμμετοχής επιχείρησης σε ενιαία παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης, πρέπει να τεκμηριωθεί: 1) ότι η επιχείρηση αυτή είχε την πρόθεση να συμβάλει, με τη συμπεριφορά της, στους κοινούς σκοπούς τους οποίους επιδίωκε το σύνολο των μετεχόντων και 2) ότι γνώριζε τις παραβατικές συμπεριφορές τις οποίες είχαν κατά νου ή ανέπτυσαν άλλες επιχειρήσεις επιδιώκοντας τους ίδιους σκοπούς ή ότι μπορούσε ευλόγως να τις προβλέψει και αποδεχόταν τον σχετικό κίνδυνο¹⁷.

61. Επομένως, η έννοια της «ενιαίας και διαρκούς παράβασης» προϋποθέτει την ύπαρξη «συνολικού σχεδίου», στο οποίο εντάσσονται διάφορες πράξεις, λόγω του πανομοιότυπου αντικειμένου τους που συνίσταται στη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς και τούτο ανεξάρτητα από το γεγονός ότι μία ή πλείονες από τις πράξεις αυτές μπορούν επίσης να αποτελούν, εξεταζόμενες αφ' εαυτών και μεμονωμένα, παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

62. Αυτό ακριβώς είναι, κατά τη γνώμη μου, το κρίσιμο ζήτημα: η ενιαία και διαρκής παράβαση είναι *διαρκής συμπεριφορά* αποτελούμενη από σειρά *πράξεων ή συμπεριφορών* (σε περίπτωση συμπράξεων όπως οι επίμαχες στην υπό κρίση υπόθεση, *επαφών* μεταξύ διάφορων επιχειρήσεων), δεν είναι όμως το αλγεβρικό άθροισμα πλειόνων *παράνομων ενεργειών* που συνιστούν παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

63. Ορισμένες συμπεριφορές, πράξεις ή επαφές, οι οποίες έλαβαν χώρα κατά την περίοδο που μνημονεύεται για την ενιαία και διαρκή παράβαση, μπορεί να μην είναι καθεαυτές παράνομες από την άποψη του δικαίου του ανταγωνισμού ή μπορεί να μην αποδειχθούν πλήρως, κατά τη διαδικασία, ως προς την πραγματική ή τη νομική υπόστασή τους.

64. Από πού πηγάζει η θεωρία της ενιαίας και διαρκούς παράβασης;

65. Η θεωρία της «ενιαίας και διαρκούς παράβασης» έχει την προέλευσή της σε μια ευρέως διαδεδομένη στις έννομες τάξεις των κρατών μελών αντίληψη σχετικά με τον καταλογισμό της ευθύνης για πράξεις διαπραχθείσες από πλείονες αυτουργούς, ανάλογα με τη συμμετοχή εκάστου στην όλη παράβαση¹⁸.

66. Λειτουργεί ως νόμιμο τεκμήριο μέσω του οποίου η Επιτροπή (ή μια εθνική αρχή ανταγωνισμού) μπορεί να διαπιστώσει την ύπαρξη ενιαίας παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού για καθορισμένο χρονικό διάστημα και έναντι συγκεκριμένου αριθμού επιχειρήσεων, «όχι μόνον από μεμονωμένη ενέργεια, αλλά και από σειρά ενεργειών ή ακόμη από διαρκή συμπεριφορά»¹⁹.

¹⁶ Βλ. απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2020, Silver Plastics και Johannes Reifenhäuser κατά Επιτροπής (C-702/19 P, EU:C:2020:857, σκέψεις 81 και 82). Βλ. επίσης απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Villeroy & Boch κατά Επιτροπής (C-644/13 P, EU:C:2017:59, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁷ Βλ. απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2020, Prysmian και Prysmian Cavi e Sistemi κατά Επιτροπής (C-601/18 P, EU:C:2020:751, σκέψη 130). Πρβλ. επίσης απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 2018, Infineon Technologies κατά Επιτροπής (C-99/17 P, EU:C:2018:773, σκέψη 172 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁸ Βλ. απόφαση της 8ης Ιουλίου 1999, Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni (C-49/92 P, EU:C:1999:356, σκέψη 84).

¹⁹ Βλ. απόφαση της 8ης Ιουλίου 1999, Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni (C-49/92 P, EU:C:1999:356, σκέψη 81).

67. Ασφαλώς, η εφαρμογή εκ μέρους της Επιτροπής της θεωρίας της «ενιαίας και διαρκούς παράβασης» διευκολύνει τον ρόλο της Επιτροπής ως αρχής επιβολής της νομοθεσίας κατά την εφαρμογή του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, κυρίως σε σχέση με τον καταλογισμό συμπεριφοράς σύμπραξης μεταξύ πλειόνων μερών.

68. Μια παράβαση η οποία αποτελείται από ένα «ενιαίο και διαρκές» μοντέλο συμπεριφοράς για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα επιλύει μια σειρά από ακανθώδη πρακτικά ζητήματα τα οποία ενδέχεται να ανακύψουν σε οποιονδήποτε σύνθετο καταλογισμό σύμπραξης αναφορικά με την εφαρμογή προθεσμίας παραγραφής και ελαφρύνει το βάρος της απόδειξης που απαιτείται προκειμένου να πληρούται η απαίτηση του δικαστικού ελέγχου η σύμπραξη να συνεχίστηκε καθ' όλο το διάστημα της έρευνας²⁰.

69. Όπως επισημαίνεται και στη θεωρία, η θέσπιση της «ενιαίας και διαρκούς παράβασης μειώνει σημαντικά το βάρος που θα έπρεπε να επωμιστεί διαφορετικά η Επιτροπή για να αποδείξει το γεγονός της σύμπραξης, ιδίως όταν η σύμπραξη διήρκεσε για μεγάλο χρονικό διάστημα, κατά το οποίο η φύση της σύμπραξης μπορεί να διέφερε μεταξύ διαφορετικών μερών ή σε διαφορετικά χρονικά σημεία»²¹.

70. Η ελάφρυνση του βάρους απόδειξης όσον αφορά τις συγκεκριμένες περιόδους και πράξεις, η οποία συνιστά τον λόγο ύπαρξης της θεωρίας αυτής, αντισταθμίζεται από την αναγκαιότητα απόδειξης της ύπαρξης κοινού σκοπού και της γνώσης των πράξεων των λοιπών επιχειρήσεων.

71. Αντιθέτως, εάν δεν συντρέχει ενιαία και διαρκής παράβαση, το βάρος απόδειξης των επιμέρους συμπεριφορών (εν προκειμένω, για παράδειγμα, των επαφών μεταξύ ανταγωνιστριών επιχειρήσεων) θα είναι εκ νέου ιδιαίτερα επαχθές.

72. Επομένως, είναι απολύτως δυνατό και θεμιτό να χαρακτηρίζει η Επιτροπή, κατά τη διαπίστωση παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, διάφορες συμπεριφορές ως παράνομες καθεαυτές και, ταυτοχρόνως, ως εντασσόμενες σε ενιαία στρατηγική σύμπραξης με τα προεκτεθέντα χαρακτηριστικά της ενιαίας και διαρκούς παράβασης.

73. Στην περίπτωση αυτή, εντούτοις, η Επιτροπή υπέχει υποχρέωση αιτιολογήσεως και φέρει βάρος αποδείξεως που διαφέρουν σε σχέση με την περίπτωση στην οποία χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων αποκλειστικά ως ενιαία και διαρκή παράβαση.

74. Συγκεκριμένα, όπως προεκτέθηκε, η ενιαία και διαρκής παράβαση αποτελείται πάντοτε από πλειονότητα πράξεων ή επαφών, οι οποίες για να θεωρηθούν ενιαίως παράνομες από την άποψη του δικαίου του ανταγωνισμού πρέπει να έχουν τα προμνησθέντα χαρακτηριστικά. Οι επιμέρους πράξεις ή επαφές της συνολικής συμπεριφοράς δεν μπορούν κατ' ανάγκη να χαρακτηριστούν, αυτές καθεαυτές, παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού.

75. Σε ορισμένες αποφάσεις, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, εάν μια επιχείρηση μετείχε άμεσα σε μία ή περισσότερες αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού ενέργειες που συνθέτουν ενιαία και διαρκή παράβαση, αλλά δεν αποδεικνύεται ότι, με τη δική της συμπεριφορά, ήθελε να συμβάλει σε όλους τους κοινούς σκοπούς τους οποίους επιδίωκαν οι λοιποί μετέχοντες στη

²⁰ Υπ' αυτή την έννοια, βλ. στη θεωρία P. Alexiadis, D. G. Swanson, A. Guerrero-Perez, *Raising the EU evidentiary bar for the «single and continuous infringement» doctrine*, Concurrences, 2016, σ. 3.

²¹ M. Siragusa και C. Rizza (επιμ.), *EU Competition law. Volume III. Cartels & Collusive Behaviour. Restrictive Agreements and Practices Between Competitors*, 2012, σημείο 1.7. Βλ. επίσης I. Simonsson, *Legitimacy in EU Cartel Control*, Hart Publishing, Modern Studies in European Law, 2010, σημείο 135.

σύμπραξη, ούτε ότι ήταν ενήμερη και για όλες τις άλλες παράνομες ενέργειες τις οποίες αυτοί σχεδίαζαν ή στις οποίες προέβησαν προς επίτευξη των ίδιων σκοπών ούτε ότι μπορούσε ευλόγως να τις προβλέψει, αποδεχόμενη τον σχετικό κίνδυνο, η Επιτροπή δικαιούται να της καταλογίσει ευθύνη μόνο για τις συγκεκριμένες ενέργειες στις οποίες αυτή μετείχε άμεσα και για τις ενέργειες τις οποίες σχεδίαζαν ή στις οποίες προέβησαν οι άλλοι μετέχοντες επιδιώκοντας τους ίδιους σκοπούς με εκείνους που επιδίωκε η ίδια, τις οποίες αποδεικνύεται ότι γνώριζε ή ότι μπορούσε ευλόγως να προβλέψει, αποδεχόμενη τον σχετικό κίνδυνο²².

76. Τούτο δεν μπορεί όμως να οδηγήσει στην απαλλαγή της επιχείρησης αυτής από την ευθύνη της για τις συμπεριφορές στις οποίες δεν αμφισβητείται η συμμετοχή της ή για τις οποίες δεν αμφισβητείται ότι μπορεί πράγματι να της καταλογιστεί ευθύνη. Ειδικότερα, το ότι μια επιχείρηση δεν έχει μετάσχει σε όλα τα συστατικά στοιχεία μιας σύμπραξης ή ότι έχει διαδραματίσει ή σσονα ρόλο σε όσες πτυχές έχει μετάσχει δεν λαμβάνεται υπόψη κατά την απόδειξη της ύπαρξης παράβασης εκ μέρους της επιχείρησης αυτής· τα στοιχεία αυτά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνον κατά την εκτίμηση της βαρύτητας της παράβασης και, ενδεχομένως, κατά την επιμέτρηση του προστίμου²³.

77. Εντούτοις, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι «η απόφαση της Επιτροπής που χαρακτηρίζει μία συνολική σύμπραξη ως ενιαία και διαρκή παράβαση *είναι εφικτό να διαιρεθεί μόνον εάν, αφενός, η εν λόγω επιχείρηση ήταν σε θέση, κατά τη διοικητική διαδικασία, να αντιληφθεί ότι κατηγορείται και για κάθε μία από τις ενέργειες που συνθέτουν τη σύμπραξη, και επομένως να μπορέσει να τις αντικρούσει, και εάν, αφετέρου, η εν λόγω απόφαση είναι αρκούντως σαφής επ' αυτού*²⁴».

78. Όπως προεκτέθηκε, η ενιαία και διαρκής παράβαση περιορίζει την υποχρέωση αιτιολογήσεως και ελαφρύνει το βάρος απόδειξης της Επιτροπής η οποία, εφόσον αποδείξει την ύπαρξη συνολικού σχεδίου και κοινού σκοπού αντίθετου προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, δεν υποχρεούται να αποδείξει τον παράνομο χαρακτήρα κάθε επιμέρους συμπεριφοράς.

79. Για τον λόγο αυτό, όμως, η Επιτροπή δεν μπορεί, αντιθέτως, να υποστηρίξει βασίμως ότι, αφού διαπιστωθεί και αποδειχθεί ενιαία και διαρκής παράβαση, πρέπει να θεωρούνται διαπιστωμένες και αποδεδειγμένες, ως παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού, και όλες οι επιμέρους πράξεις ή επαφές που τη συνθέτουν.

80. Τούτο, δεδομένου ότι, με τον τρόπο αυτό, η Επιτροπή θα καρπωνόταν αδικαιολόγητα το όφελος του περιορισμού της υποχρέωσης αιτιολογήσεως και της ελάφρυνσης του βάρους αποδείξεως λόγω του χαρακτηρισμού της παράβασης ως ενιαίας και διαρκούς, αλλά, ταυτοχρόνως, στην περίπτωση που οι νομικές προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς ως ενιαίας και διαρκούς παράβασης υποβάλλονταν σε δικαστικό έλεγχο, η απόφαση θα μπορούσε να «διασωθεί» και να αντεπεξέλθει στον δικαστικό έλεγχο λόγω του παράνομου χαρακτήρα των επιμέρους συμπεριφορών που συνθέτουν την ενιαία και διαρκή παράβαση.

81. Επομένως, δεν πείθει το επιχείρημα με το οποίο η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ο συγκεκριμένος λόγος αναιρέσεως είναι αλυσιτελής καθότι εξαρτάται από τη διαπίστωση της ανυπαρξίας της ενιαίας και διαρκούς παράβασης.

²² Βλ. απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Επιτροπή κατά Verhuizingen Coppens (C-441/11 P, EU:C:2012:778, σκέψη 44).

²³ Βλ. απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Επιτροπή κατά Verhuizingen Coppens (C-441/11 P, EU:C:2012:778, σκέψη 45).

²⁴ Βλ. απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Επιτροπή κατά Verhuizingen Coppens (C-441/11 P, EU:C:2012:778, σκέψη 46).

82. Εν αντιθέσει προς όσα υποστηρίζει η Επιτροπή με το υπόμνημα αντικρούσεως, τα επιχειρήματα που προέβαλαν οι αναιρεσείουσες σχετικά με το επικουρικό συμπέρασμα της απόφασης, κατά το οποίο η ενιαία και διαρκής παράβαση περιελάμβανε πλείονες αυτοτελείς παραβάσεις, δεν είναι αλυσιτελή. Αντιθέτως, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη διαδικασία και τις συνέπειες της απόφασης.

83. Η Επιτροπή θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τον διττό χαρακτηρισμό, πλην όμως για να το πράξει νομίμως θα έπρεπε να ενημερώσει σχετικά τα μέρη με την κοινοποίηση των αιτιάσεων και να αναλάβει τη σχετική υποχρέωση αιτιολόγησης και το σχετικό βάρος απόδειξης.

84. Συγκεκριμένα, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου²⁵, ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι μεταξύ της κοινοποίησης των αιτιάσεων και της τελικής απόφασης μπορεί να υπάρχουν διαφορές οφειλόμενες ακριβώς στη διαδικασία εκατέρωθεν ακροάσεως και στη διεξοδικότερη εξέταση των νομικών και οικονομικών ζητημάτων κατά τη διερεύνηση της υπόθεσης, ο χαρακτηρισμός των πραγματικών περιστατικών και των συμπεριφορών πρέπει να είναι συνεπής από την αρχή έως το τέλος της διαδικασίας αυτής.

85. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας στο πλαίσιο των διοικητικών διαδικασιών στον τομέα του ανταγωνισμού συνιστά γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, τον σεβασμό της οποίας διασφαλίζει το Δικαστήριο²⁶. Η αρχή αυτή επιβάλλει να παρέχεται στην ενδιαφερόμενη επιχείρηση, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, η δυνατότητα να καταστήσει λυσιτελώς γνωστή την άποψή της σχετικά με το υποστατό και τον κρίσιμο χαρακτήρα των πραγματικών περιστατικών και περιστάσεων των οποίων γίνεται επίκληση καθώς και σχετικά με τα έγγραφα που έλαβε υπόψη της η Επιτροπή για να στηρίξει τον ισχυρισμό της ότι υπάρχει παράβαση των διατάξεων της Συνθήκης²⁷.

86. Το άρθρο 27, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003 προβλέπει ότι στους εμπλεκόμενους αποστέλλεται κοινοποίηση των αιτιάσεων. Κατά πάγια νομολογία, στην κοινοποίηση αυτή πρέπει να μνημονεύονται σαφώς όλα τα ουσιώδη στοιχεία επί των οποίων στηρίζεται η Επιτροπή σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας.

87. Ωστόσο, η μνεία των εν λόγω στοιχείων μπορεί να γίνει συνοπτικά, η δε απόφαση δεν χρειάζεται κατ' ανάγκη να είναι αντίγραφο της έκθεσης των αιτιάσεων, καθόσον η κοινοποίηση αυτή συνιστά προκαταρκτικό έγγραφο, του οποίου οι πραγματικές και νομικές εκτιμήσεις έχουν καθαρά προσωρινό χαρακτήρα²⁸.

88. Είναι αληθές ότι, όπως έκρινε το Γενικό Δικαστήριο στις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, ο νομικός χαρακτηρισμός των πραγματικών περιστατικών που περιέχεται στην κοινοποίηση των αιτιάσεων δεν μπορεί, εξ ορισμού, να είναι παρά προσωρινός και μια μεταγενέστερη απόφαση της Επιτροπής δεν μπορεί να ακυρωθεί με μοναδική αιτιολογία ότι τα τελικά συμπεράσματα που αντλούνται από τα πραγματικά αυτά περιστατικά δεν αντιστοιχούν ακριβώς στον προσωρινό αυτό χαρακτηρισμό²⁹. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή πρέπει να μπορεί να προσδιορίσει τον χαρακτηρισμό αυτό στην τελική απόφασή της, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που προκύπτουν

²⁵ Βλ. απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2013, SNIA κατά Επιτροπής (C-448/11 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:801, σκέψεις 42 έως 44).

²⁶ Βλ. απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2009, Prym και Prym Consumer κατά Επιτροπής (C-534/07 P, EU:C:2009:505, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁷ Βλ. απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, EU:C:2004:6, σκέψη 66 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁸ Βλ. απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, EU:C:2004:6, σκέψη 67 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁹ Βλ. απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2013, SNIA κατά Επιτροπής (C-448/11 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:801, σκέψεις 42 και 43).

από τη διοικητική διαδικασία, είτε για να εγκαταλείψει τις αιτιάσεις που αποδείχθηκαν αβάσιμες είτε για να διαρθρώσει και να συμπληρώσει, από πραγματικής και νομικής απόψεως, τα επιχειρήματά της προς στήριξη των αιτιάσεων, υπό την προϋπόθεση πάντως ότι η Επιτροπή στηρίζεται μόνον σε πραγματικά περιστατικά επί των οποίων τα ενδιαφερόμενα μέρη είχαν την ευκαιρία να εκθέσουν τις απόψεις και ότι η Επιτροπή παρέσχε, κατά τη διοικητική διαδικασία, τα αναγκαία για την άμυνα των ενδιαφερομένων μερών στοιχεία³⁰.

89. Εντούτοις, οσάκις, κατά την έρευνα, ανακύπτουν στοιχεία τα οποία πείθουν την Επιτροπή ότι πρέπει να τροποποιήσει το κρίσιμο στην υπόθεση ζήτημα (*thema decidendum*), η διαδικασία επιτρέπει την τροποποίηση αυτή, ακόμη και αν είναι ουσιώδης, μέσω πράξης η οποία διασφαλίζει, ταυτοχρόνως, και το δικαίωμα άμυνας των μερών: της συμπληρωματικής κοινοποίησης των αιτιάσεων.

90. Με την κοινοποίηση αυτή, η Επιτροπή θα πρέπει να εξετάσει αναλυτικά όλες τις επαφές μεταξύ των μερών αιτιολογώντας τον νομικό χαρακτηρισμό και τον παράνομο χαρακτήρα καθεμίας εξ αυτών.

91. Με τον τρόπο αυτό καθίσταται δυνατή η πλήρης άσκηση του δικαιώματος άμυνας των μερών και ο πλήρης δικαστικός έλεγχος κάθε επιμέρους συμπεριφοράς που καταλογίζεται στα μέρη, πέραν ασφαλώς της ενιαίας και διαρκούς παράβασης.

92. Στην υπό κρίση υπόθεση, στην κοινοποίηση των αιτιάσεων εκτίθεντο λεπτομερώς οι πράξεις που καταλογίζονταν στις νυν αναιρεσείουσες. Εντούτοις, η Επιτροπή περιορίστηκε να χαρακτηρίσει ως ενιαία και διαρκή παράβαση το σύνολο των διμερών επαφών μεταξύ των μετεχόντων στη σύμπραξη, μνημονεύοντας μόνον τη δυνατότητα χαρακτηρισμού κάθε επιμέρους επαφής ως χωριστής παράβασης, χωρίς να παράσχει περαιτέρω λεπτομέρειες. Στην τελική απόφαση, η Επιτροπή εφάρμοσε την ίδια πρακτική στο σύνολο της αιτιολογίας της, πλην όμως, στο διατακτικό, κατέληξε στον διττό χαρακτηρισμό.

93. Δεν συμμερίζομαι την κρίση του Γενικού Δικαστηρίου, που παραπέμπει στις απόψεις της Επιτροπής, ότι τα μέρη είχαν γνώση των επιμέρους συμπεριφορών που τους καταλογίστηκαν και ότι αμύνθηκαν ως προς αυτές, διότι η ενιαία και διαρκής παράβαση αποτελείται από σειρά πράξεων, επαφών και συμπεριφορών τις οποίες η Επιτροπή απαρίθμησε και τις οποίες τα μέρη γνώριζαν.

94. Η επιχειρηματολογία αυτή συγχέει, αφενός, την ύπαρξη πράξης ή επαφής μεταξύ των μερών, την απαρίθμησή της και τη γνωστοποίησή της στα μέρη και, αφετέρου, τον νομικό χαρακτηρισμό αυτής.

95. Κατά τη γνώμη μου, σε αυτό ακριβώς το ζήτημα το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη αποδεχόμενο τα επιχειρήματα της Επιτροπής.

96. Αυτό αποδεικνύεται, για παράδειγμα, στη σκέψη 242 της απόφασης T-762/15, με την οποία το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, «όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, χωρίς οι [νυν αναιρεσείουσες] να προβάλουν επιχειρήματα περί του αντιθέτου, οι [νυν αναιρεσείουσες] αντέκρουσαν *κάθε επαφή μεμονωμένα* και αναλυτικά στην απάντησή τους επί της κοινοποίησης των αιτιάσεων και κατόρθωσαν να πείσουν την Επιτροπή να μην καταλογίσει στις [νυν αναιρεσείουσες] ορισμένες διμερείς επαφές».

³⁰ Βλ. απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2013, SNIA κατά Επιτροπής (C-448/11 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:801, σκέψη 44).

97. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι, όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά, η Επιτροπή είχε μνημονεύσει, στην κοινοποίηση των αιτιάσεων, όλες τις επιμέρους επαφές μεταξύ των ανταγωνιστριών επιχειρήσεων ως στοιχεία ικανά να διαμορφώσουν το πλαίσιο του συνόλου των παράνομων συμπράξεων και ότι, βεβαίως, τα μέρη είχαν την ευκαιρία να αμυνθούν όσον αφορά το υποστατό και τις συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις ή άλλες επαφές.

98. Εντούτοις, η παράλειψη της Επιτροπής, καθ' όλη τη διοικητική διαδικασία έως την τελική απόφαση, να διασαφηνίσει τη θέση της ως προς τον νομικό χαρακτηρισμό των επαφών αυτών ήταν το στοιχείο το οποίο εμπόδισε τις νυν αναιρεσείουσες επιχειρήσεις να ασκήσουν πλήρως τα δικαιώματά τους άμυνας.

99. Είναι ασφαλώς αληθές ότι δεν είναι απαραίτητος ο χαρακτηρισμός καθεμίας από τις αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορές ως σύμπραξης ή εναρμονισμένης πρακτικής, εντούτοις, η αρχή που εφαρμόζει το δίκαιο του ανταγωνισμού πρέπει να χαρακτηρίσει ως αντίθετη προς το δίκαιο του ανταγωνισμού και παράνομη τη συγκεκριμένη πράξη, ώστε να μπορέσουν τα μέρη να αμυνθούν όχι μόνον σε σχέση με το υποστατό, ή μη, αυτής, και με τις πραγματικές περιστάσεις που την αφορούν, αλλά επίσης σε σχέση με τα νομικά κριτήρια βάσει των οποίων κρίνεται ότι η πράξη μπορεί να θεωρηθεί ως συμπεριφορά που αντιβαίνει στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ.

100. Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, παρατηρώ ότι το επιχείρημα ότι η ενιαία και διαρκής παράβαση είναι το άθροισμα πλειόνων αυτοτελών παραβάσεων, καθεμία εκ των οποίων διαπιστώνεται ατομικά και αυτομάτως, καθόσον διαπιστώθηκε η ύπαρξη της ενιαίας και διαρκούς παράβασης, δεν βρίσκει λογικό ή νομικό έρεισμα ούτε έχει οποιαδήποτε βάση στη νομολογία του Δικαστηρίου.

101. Αμφότερα τα μέρη της διαδικασίας (η αρχή εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού και οι επιχειρήσεις στις οποίες καταλογίζονται οι παράνομες πράξεις) μπορεί να θεωρηθεί ότι ενδέχεται να έχουν συμφέρον στον χαρακτηρισμό επαναλαμβανόμενων συμπεριφορών ως ενιαίας και διαρκούς παράβασης: η αρχή εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού, καθότι, όπως προεκτέθηκε, αυτό μπορεί να χαμηλώσει τον πήχη της απόδειξης ως προς τις μεμονωμένες πράξεις που συνιστούν τη διαρκή παράβαση· οι επιχειρήσεις στις οποίες καταλογίζονται οι παράνομες πράξεις διότι, δεδομένου ότι η κύρωση θα επιβληθεί υπολογίζοντας ποσοστά του κύκλου εργασιών αναλογικά προς τις επιμέρους παραβάσεις, η αποφυγή καταλογισμού πλειόνων διακριτών συμπεριφορών μπορεί να συνεπάγεται οικονομικό όφελος.

102. Εντούτοις, δεδομένου ότι, όπως υποστηρίχθηκε με πειστικό τρόπο στη θεωρία, δεν είναι κατ' ανάγκη πιο ευνοϊκό για την επιχείρηση να της καταλογιστούν μεμονωμένες παραβάσεις, κάτι το οποίο θα εξαρτάται από τις περιστάσεις της υπόθεσης, «είναι βέβαιο ότι το τεκμήριο της αθωότητας πρέπει να διαδραματίζει κάποιον ρόλο όσον αφορά τα πραγματικά στοιχεία βάσει των οποίων πρέπει να αποδειχθεί η ενιαία παράβαση. Οι πράξεις αυτές είτε αποδεικνύονται είτε όχι»³¹.

103. Επομένως, δεν υπάρχει «ένα “τεκμήριο επιμέρους παραβάσεων” το οποίο εφαρμόζεται σε περίπτωση αμφιβολίας, θεωρώντας ότι, για την επιχείρηση, η κατάσταση αυτή θα είναι οπωσδήποτε “ευνοϊκότερη”». Συγκεκριμένα, όταν η Επιτροπή διαπιστώνει ότι υπήρξαν επιμέρους παραβάσεις, οι προσφεύγοντες που θα ευρίσκονταν σε ευνοϊκότερη θέση εάν η παράβαση ήταν ενιαία μπορούν να αμφισβητήσουν τη διαπίστωση αυτή (όπως έχει συμβεί πολλές φορές) και η

³¹ F. Castillo de la Torre, E. Gippini Fournier, *Evidence, proof and judicial review in EU competition law*, 2017, σ. 92.

Επιτροπή θα πρέπει επίσης να πείσει το δικαστήριο ότι υπήρξαν επιμέρους παραβάσεις, κάτι το οποίο αποδεικνύει ότι *η ύπαρξη επιμέρους παραβάσεων πρέπει να εξακριβώνεται και όχι να “τεκμαίρεται”*»³².

104. Οι συνέπειες του μεταγενέστερου διττού χαρακτηρισμού αποκλειστικώς με την τελική απόφαση μπορεί να είναι πολλαπλές, τόσο σε επίπεδο εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού από τις δημόσιες αρχές (public enforcement), το οποίο αναλύθηκε ανωτέρω, όσο και σε επίπεδο εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού κατόπιν άσκησης αγωγής από ιδιώτη (private enforcement).

105. Η διαπίστωση της Επιτροπής, η οποία δεν περιορίζεται στην ενιαία και διαρκή παράβαση αλλά εκτείνεται και στις μεμονωμένες συμπεριφορές κατά την περίοδο αναφοράς, μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στις ενδεχόμενες αγωγές αποζημιώσεως που ασκούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

106. Συγκεκριμένα, η περίπτωση της ενιαίας και διαρκούς παράβασης παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να θεωρήσει αποδεδειγμένο τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς της επιχείρησης για ολόκληρη την εξακριβωθείσα περίοδο, ακόμη και αν, ενδεχομένως, για ορισμένες περιόδους, ακόμη και εκτενείς, δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν πραγματικά επαφές μεταξύ των μερών ή ορισμένων εξ αυτών. Αυτό ισχύει υπό την όρο πάντοτε ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες μια παράβαση μπορεί να θεωρηθεί ενιαία και διαρκής, ήτοι ότι υπάρχει κοινός σκοπός και εμπλοκή των επιχειρήσεων στη συνολική συμπεριφορά τρίτων κατά τα προεκτεθέντα.

107. Επομένως, από την άποψη της διάρκειας της παράνομης πράξης, η ενιαία και διαρκής παράβαση μπορεί να συνεπάγεται για τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις τον κίνδυνο να καταλογιστεί σε αυτές παράνομη συμπεριφορά μεγάλης διάρκειας σε βαθμό μεγαλύτερο από εκείνον που θα προέκυπτε αν είχαν καταλογιστεί σε αυτές μεμονωμένες συμπεριφορές χρονικά απομακρυσμένες και, επομένως, χωρίς συνέχεια μεταξύ τους.

108. Εντούτοις, από την άποψη της έντασης της απόδειξης και του σχετικού βάρους απόδειξης, μπορεί να εφαρμοστεί αντίστροφη συλλογιστική. Με άλλα λόγια, οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις βρίσκονται αντιμέτωπες με μια κατάσταση στην οποία, ακριβώς επειδή δεν διαπιστώθηκε ο παράνομος χαρακτήρας όλων των μεμονωμένων επαφών ή συμπεριφορών που συνθέτουν την ενιαία και διαρκή παράβαση, στις αγωγές που ασκούνται ενώπιον εθνικών δικαστηρίων με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε λόγω παράβασης των κανόνων του ανταγωνισμού, οι ενάγοντες ουδόλως απαλλάσσονται από την απόδειξη του παράνομου χαρακτήρα των μεμονωμένων επαφών ή συμπεριφορών λόγω της διαπίστωσης της Επιτροπής.

109. Αυτό έχει μεγάλη πρακτική σημασία, κυρίως λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι αυτοί που νομιμοποιούνται ενεργητικώς να αξιώσουν την αποκατάσταση της ζημίας που ισχυρίζονται ότι υπέστησαν από τις μνημονευόμενες στην απόφαση της Επιτροπής επιχειρήσεις είναι πολλοί, μεταξύ άλλων λόγω της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου κατά την οποία «τόσο η διασφάλιση της πλήρους και της πρακτικής αποτελεσματικότητας του άρθρου 101 ΣΛΕΕ όσο και η αποτελεσματική προστασία έναντι των ζημιολόγων συνεπειών μιας παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού θα θίγονταν σοβαρά αν η δυνατότητα να ζητηθεί αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από σύμπραξη περιοριζόταν στους προμηθευτές και στους αγοραστές της αγοράς την οποία αφορά η σύμπραξη»³³.

³² F. Castillo de la Torre, E. Gippini Fournier, *Evidence, proof and judicial review in EU competition law*, 2017, σ. 92.

³³ Βλ. απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Otis κ.λπ. (C-435/18, EU:C:2019:1069, σκέψη 27).

110. Σε υποθέσεις παρεμφερείς με την υπό κρίση υπόθεση, οσάκις πρόκειται για συμπεριφορές που ανακύπτουν επ' ευκαιρία διαγωνισμών, σε κάθε μεμονωμένο διαγωνισμό μπορεί να εμπλέκονται πολλά και διάφορα πρόσωπα τα οποία, λόγω παράβασης των κανόνων του ανταγωνισμού, θα μπορούσαν να αξιώσουν αποζημίωση για τη νόθευση του ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά.

111. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων εκτιμώ ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης τη διατύπωση που υιοθέτησε η Επιτροπή στην τελική απόφαση, κατά την οποία η ενιαία και διαρκής παράβαση αποτελείται από πλείονες διακριτές παραβάσεις.

112. Ως εκ τούτου, η αναιρεσιβαλλομένη απόφαση πρέπει να αναιρεθεί καθόσον το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τον δεύτερο και τον τέταρτο λόγο ακυρώσεως που προέβαλαν πρωτοδίκως οι νυν αναιρεσείουσες σχετικά με τον διττό χαρακτηρισμό της σύμπραξης.

113. Κατά το άρθρο 61, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο δύναται, σε περίπτωση αναιρέσεως αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου, να αποφανθεί το ίδιο επί της διαφοράς, εφόσον αυτή είναι ώριμη προς εκδίκαση.

114. Φρονώ ότι τούτο συμβαίνει εν προκειμένω, τουλάχιστον όσον αφορά τον συγκεκριμένο λόγο ακυρώσεως.

115. Η απόφαση της Επιτροπής πρέπει να ακυρωθεί εν μέρει καθόσον με αυτή η Επιτροπή έκρινε ότι η ενιαία και διαρκής παράβαση αποτελούνταν κατ' ανάγκη από διακριτές παραβάσεις.

116. Συγκεκριμένα, τα δικαιώματα άμυνας των μερών περιορίστηκαν εν μέρει, η δε διατύπωση που υιοθετήθηκε είχε και θα μπορούσε ακόμη να έχει σημαντικές συνέπειες εις βάρος των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων.

117. Εντούτοις, κατά τη γνώμη μου, αυτή η πλάνη περί το δίκαιο δεν είχε αντίκτυπο στην εν γένει οικονομία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και της επίμαχης αποφάσεως της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, εάν απαλειφθεί από το διατακτικό η διατύπωση που αναφέρεται στον «διττό χαρακτηρισμό», η ενιαία και διαρκής παράβαση αποδεικνύεται πλήρως και ο υπολογισμός της κύρωσης πραγματοποιήθηκε, κατά τα φαινόμενα, βάσει και μόνον της ενιαίας και διαρκούς παράβασης.

118. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου³⁴, η εν μέρει ευδοκίμηση του λόγου που αφορά το ζήτημα που ανέλυσα δεν επιβάλλει την ακύρωση της απόφασης στο σύνολό της, αλλά μόνον του προμνησθέντος μέρους αυτής.

119. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι το αντικείμενο απόφασης της Επιτροπής με την οποία διαπιστώνεται η συμμετοχή επιχείρησης σε σύμπραξη κατά παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ συνίσταται στον προσδιορισμό μίας ή περισσότερων συμπεριφορών που στοιχειοθετούν την εν λόγω παράβαση, η εν μέρει ακύρωση δεν μπορεί να μεταβάλει την ουσία της πράξης αυτής.

³⁴ Βλ. απόφαση της 31ης Οκτωβρίου 2019, Repower κατά EUIPO (C-281/18 P, EU:C:2019:916, σκέψη 38), και απόφαση της 1ης Ιουλίου 2010, Knauf Gips κατά Επιτροπής (C-407/08 P, EU:C:2010:389, σκέψη 28).

B. Επί του καθορισμού της κύρωσης

1. Συνοπτική έκθεση των επιχειρημάτων των διαδίκων

120. Με τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες στις υποθέσεις C-697/19 P και C-698/19 P υποστηρίζουν ότι, επικυρώνοντας το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε σε αυτές βάσει των ιδίων εσόδων με εκείνα που χρησιμοποιήθηκαν για τον υπολογισμό του διακριτού προστίμου που επιβλήθηκε στη Lite-On και στην Quanta, αντιστοίχως, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, παραβίασε τις αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της αναλογικότητας και παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως. Ο συγκεκριμένος λόγος αναιρέσεως περιλαμβάνει τρία σκέλη.

121. Προς διευκόλυνση της παρουσίασης, θα περιοριστώ εν συνεχεία στην έκθεση των επιχειρημάτων που προέβαλαν οι αναιρεσείουσες σε σχέση με την υπόθεση C-697/19 P.

α) Επί του πρώτου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως

122. Με το πρώτο σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο παραβίασε την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως η οποία, εν προκειμένω, θεμελιώνεται στο κριτήριο, που προβλέπεται στις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων, κατά το οποίο η αξία των πωλήσεων πρέπει να αντικατοπτρίζει την οικονομική σημασία της παράβασης και το σχετικό βάρος κάθε επιχείρησης που μετέσχε στην παράβαση.

123. Η Sony υποστηρίζει ότι, κατά την περίοδο της προβαλλόμενης παράβασης, η Lite-On παρήγε οδηγούς οπτικών δίσκων οι οποίοι πωλήθηκαν εν συνεχεία με το σήμα Sony. Στο πλαίσιο των συμφωνιών κατανομής εσόδων μεταξύ των αναιρεσειουσών και της Lite-On, οι αναιρεσείουσες κατέβαλαν στη Lite-On τα έσοδα που αντιστοιχούσαν στα προϊόντα που σχεδίασε και κατασκεύασε η Lite-On. Εντούτοις, αντί να καταλογίσει τις πωλήσεις αυτές στην εταιρία που τελικώς εισπράττει το εισόδημα, ήτοι την Lite-On, κατά τον καθορισμό της αξίας των πωλήσεων για τον σκοπό του υπολογισμού του προστίμου, η Επιτροπή αντιμετώπισε, στην απόφαση, τα έσοδα αυτά τόσο ως έσοδα της Sony όσο και ως έσοδα της Lite-On. Με άλλα λόγια, η απόφαση προσμέτρησε δύο φορές τα ίδια έσοδα. Ενεργώντας κατ' αυτό τον τρόπο, η Επιτροπή παρεξέκλινε από την πάγια πρακτική της.

124. Η Επιτροπή εκτιμά, προκαταρκτικώς, ότι το πρώτο σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως είναι απαράδεκτο, καθόσον οι αναιρεσείουσες ζητούν την επανεξέταση της προσφυγής που άσκησαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου χωρίς να προσδιορίσουν οποιαδήποτε συγκεκριμένη πλάνη στην αναιρεσιβαλλομένη απόφαση, επανεξέταση η οποία δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου³⁵.

125. Εν πάση περιπτώσει, το εν λόγω σκέλος είναι, κατά την Επιτροπή, απορριπτέο ως αβάσιμο. Πρώτον, το σημείο 13 των κατευθυντήριων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων αφορά τις πωλήσεις που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την παράβαση και όχι τις πωλήσεις που αφορά η παράβαση. Τούτο σημαίνει ότι η Επιτροπή ουδεμία υποχρέωση υπέχει να καθορίσει τις επιμέρους πωλήσεις που αφορά η παράβαση. Συγκεκριμένα, μολονότι πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή

³⁵ Βλ. απόφαση της 4ης Ιουλίου 2000, Bergaderm και Goupil κατά Επιτροπής (C-352/98 P, EU:C:2000:361, σκέψεις 34 και 35).

στην οικονομική σημασία της παράβασης, εντούτοις, το ζήτημα αυτό πρέπει να σταθμίζεται με την αναγκαιότητα να διασφαλιστεί ότι το πρόστιμο καθιστά δυνατή την αποτελεσματική επιβολή κύρωσης σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας και της αναλογικότητας.

126. Δεύτερον, δεδομένου ότι η συμπεριφορά των αναιρεσειουσών δεν διαφέρει κατ' ουσίαν από εκείνη των άλλων αποδεκτών της επίμαχης απόφασης, ο υπολογισμός του επιβληθέντος στις αναιρεσειούσες προστίμου λαμβάνοντας υπόψη τις πωλήσεις οδηγών οπτικών δίσκων στην Dell και, επομένως, το σχετικό βάρος της συμμετοχής τους συνάδει προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως.

127. Τρίτον, τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών βασίζονται όχι τόσο στη μέθοδο υπολογισμού του επιβληθέντος σε αυτές προστίμου, αλλά μάλλον στη μέθοδο υπολογισμού του προστίμου που επιβλήθηκε στη Lite-On. Εντούτοις, ο πρόσφορος χαρακτήρας του ύψους του προστίμου που επιβλήθηκε στην Lite-On δεν εξετάζεται εν προκειμένω και δεν μπορεί να αποτελέσει αντικειμενική βάση που να δικαιολογεί τη μείωση του προστίμου. Τέταρτον, η συνεργασία των αναιρεσειουσών με τη Lite-On δεν μειώνει το σχετικό βάρος της συμμετοχής των αναιρεσειουσών στην παράβαση. Επομένως, ο υπολογισμός τον οποίο θεωρούν ορθό οι αναιρεσειούσες θα κατέληγε σε αυθαίρετη δυσμενή διάκριση εις βάρος των λοιπών αποδεκτών της επίμαχης απόφασης, κατά παράβαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως. Πέμπτον, όσον αφορά το γεγονός ότι οι αναιρεσειούσες επικαλούνται την προγενέστερη πρακτική της Επιτροπής σχετικά με τη λήψη αποφάσεων, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο παρατήρησε ότι η σύγκριση της κατάστασης του αποδέκτη απόφασης με εκείνη άλλων επιχειρήσεων δεν μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα της επίμαχης απόφασης καθόσον αυτή διαπιστώνει και τιμωρεί εξακριβωμένη παράβαση³⁶.

β) Επί του δευτέρου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως

128. Με το *δεύτερο σκέλος* του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, οι αναιρεσειούσες υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως, παραλείποντας να λάβει υπόψη το επιχείρημα που αυτές προέβαλαν ότι η διττή προσμέτρηση αύξησε παρανόμως την οικονομική σημασία της εικαζόμενης παράβασης και, επομένως, το επιβληθέν σε αυτές πρόστιμο.

129. Η Επιτροπή θεωρεί ότι το σκέλος αυτό είναι αβάσιμο. Το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι η αξία των πωλήσεων που λήφθηκαν υπόψη στην επίμαχη απόφαση για τον υπολογισμό του βασικού ποσού του προστίμου ήταν η αξία των άμεσων πωλήσεων των αναιρεσειουσών προς την Dell. Βάσει της νομολογίας που παρατίθεται στις σκέψεις 265 έως 269 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι έπρεπε να ληφθεί υπόψη η αξία αυτών των άμεσων πωλήσεων για να καθοριστεί η αξία των προϊόντων που σχετίζονται με την παράβαση. Τέλος, κατά την αναιρεσιβαλλομένη απόφαση, η μέθοδος που προτείνουν οι αναιρεσειούσες ενέχει κινδύνους καταστρατήγησης και διαφορετικής μεταχείρισης σε σχέση με τους λοιπούς αποδέκτες της απόφασης.

γ) Επί του τρίτου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως

130. Με το *τρίτο σκέλος* του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, οι αναιρεσειούσες υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο απορρίπτοντας το επιχείρημά τους ότι η Επιτροπή δεν δικαιολόγησε το γεγονός ότι παρεξέκλινε από την πάγια πρακτική της.

³⁶ Απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 2019, ABB κατά Επιτροπής (C-593/18 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2019:1027, σκέψεις 80 έως 86).

131. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι στην επίμαχη απόφαση εκτίθενται οι λόγοι για τους οποίους το ύψος του επιβληθέντος στις αναιρεσείουσες προστίμου υπολογίστηκε βάσει του σημείου 13 των κατευθυντήριων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων και ότι στην επίμαχη απόφαση εκτίθενται επίσης οι λόγοι για τους οποίους δεν θα ήταν σκόπιμο να αποστεί η Επιτροπή από την προσέγγιση αυτή έναντι των αναιρεσειουσών. Επομένως, καθόσον το σημείο 13 των κατευθυντήριων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων εφαρμόστηκε στην επίμαχη απόφαση κατά τον συνήθη τρόπο, δεν συνέτρεχε λόγος αιτιολόγησης, από την Επιτροπή, ανύπαρκτης παρέκκλισης από τις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές.

2. Εκτίμηση

132. Θα εξετάσω από κοινού τα τρία σκέλη του τετάρτου λόγου αναιρέσεως δεδομένου ότι το νομικό ζήτημα το οποίο το Δικαστήριο ζήτησε να εξετάσω αφορά πλάνη περί το δίκαιο στην οποία φέρεται να υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαιώνοντας ότι η απόφαση της Επιτροπής δεν πάσχει ελαττώματα κατά το μέτρο που προσμέτρησε δύο φορές τα έσοδα της Sony και της Lite-On, τα οποία αποτελούν αντικείμενο συμφωνίας επιμερισμού κερδών. Κατά τις αναιρεσείουσες, με τον τρόπο αυτό, παραβιάστηκαν οι αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της αναλογικότητας, το δε Γενικό Δικαστήριο παρέβη συγκεκριμένες υποχρεώσεις αιτιολόγησης. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή παρεξέκλινε από τη μέθοδο που εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων λαμβάνοντας υπόψη τις πωλήσεις μεταξύ μετεχόντων στη σύμπραξη και αυξάνοντας, με τον τρόπο αυτό, την οικονομική σημασία του ρόλου των αναιρεσειουσών στη σύμπραξη.

133. Προκαταρκτικώς, εκτιμώ ότι λόγοι αναιρέσεως που αφορούν τον υπολογισμό της κύρωσης δεν είναι, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, απαράδεκτοι δεδομένου ότι, από το σύνολο των επιχειρημάτων των αναιρεσειουσών προκύπτει, εμμέσως πλην σαφώς, η παραπομπή στις σκέψεις 263 έως 276 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

134. Όσον αφορά το ζήτημα που αποτελεί αντικείμενο της αιτίας της των αναιρεσειουσών, ήτοι την προβαλλόμενη «διττή προσμέτρηση», κατά το Γενικό Δικαστήριο, η Επιτροπή εφάρμοσε τη μέθοδο που εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων, καθορίζοντας το βασικό ποσό του προστίμου βάσει των πωλήσεων οδηγών οπτικών δίσκων που τιμολογήθηκαν στην Dell (αιτιολογική σκέψη 528 της επίμαχης αποφάσεως).

135. Λόγω της σύμβασης συνεργασίας που συνήφθη με τις αναιρεσείουσες Sony, η Lite-On δεν πραγματοποίησε άμεσες πωλήσεις προς την Dell. Ως εκ τούτου, όσον αφορά τη Lite-On –και όχι τις αναιρεσείουσες–, η Επιτροπή στήριξε την απόφασή της στην αξία των πωλήσεων της Lite-On προς τις αναιρεσείουσες και όχι στις (ανύπαρκτες) πωλήσεις αυτής προς την Dell.

136. Επ' αυτού, το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, «[κ]ατά τις εξηγήσεις που παρείχαν οι αναιρεσίβλητες, βάσει των συμφωνιών μεταξύ Lite-On και Sony, η Lite-On σχεδίασε και κατασκεύασε οδηγούς οπτικών δίσκων οι οποίοι πωλήθηκαν με το σήμα Sony. Οι συμβάσεις και οι παραγγελίες των πελατών συνήφθησαν τυπικά με τη Sony, οι δε πελάτες πλήρωσαν τη Sony. Επομένως, το επιχείρημα των [νυν αναιρεσειουσών] κατά το οποίο η Επιτροπή προσμέτρησε δύο φορές τις πωλήσεις που πραγματοποιήθηκαν προς την Dell δεν γίνεται ευχερώς αντιληπτό, δεδομένου ότι η Sony εισέπραξε έσοδα από την Dell. Εν πάση περιπτώσει, υπενθυμίζεται ότι, κατά το σημείο 13 των κατευθυντήριων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων, για τον καθορισμό του βασικού ποσού του επιβληθισόμενου προστίμου, η Επιτροπή θα χρησιμοποιεί την αξία των πωλήσεων των προϊόντων ή υπηρεσιών που πραγματοποιήθηκαν από την

επιχείρηση, με τις οποίες η παράβαση σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα»³⁷.

137. Επιπλέον, «κατά την επιμέτρηση των προστίμων για παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, η Επιτροπή πρέπει να λαμβάνει υπόψη της όχι μόνον τη σοβαρότητα της παράβασης και τις ιδιαίτερες περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η παράβαση και να εξασφαλίζει το αποτρεπτικό αποτέλεσμα της ενέργειάς της, κυρίως για τα είδη παραβάσεων που είναι ιδιαιτέρως επιζήμια για την εκπλήρωση των σκοπών της Ένωσης. Η σοβαρότητα των παραβάσεων πρέπει να αποδεικνύεται βάσει ικανού αριθμού στοιχείων, όπως είναι, ιδίως, οι ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης, το όλο πλαίσιο της και ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων, τούτο δε χωρίς να υφίσταται δεσμευτικός ή εξαντλητικός κατάλογος κριτηρίων που πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούταν, εν πάση περιπτώσει, να καθορίσει τις επιμέρους πωλήσεις που αφορούσε η σύμπραξη»³⁸.

138. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε τελικώς ότι «[ε]ν προκειμένω, όταν η Επιτροπή προσδιόρισε την αξία των πωλήσεων των προϊόντων τα οποία αφορά άμεσα ή έμμεσα η παράβαση, κατά την έννοια του σημείου 13 των κατευθυντήριων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων, “ήταν λογικό να χρησιμοποιήσει τις άμεσες πωλήσεις των [νυν αναιρεσειουσών] προς την Dell ως βάση για τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου”. Συναφώς, η μέθοδος που προτείνουν οι [νυν αναιρεσειούσες], η οποία συνίσταται στην αφαίρεση από τα έσοδα που εισέπραξε η Sony από την Dell των ποσών που κατέβαλε στη Lite-On βάσει των ισχυουσών συμφωνιών μεταξύ της Sony και της Lite-On κατά την περίοδο αναφοράς, για την αποφυγή “διττής προσμέτρησης”, παρά το γεγονός ότι οι [νυν αναιρεσειούσες] διευκρινίζουν ότι δεν είναι σε θέση να παράσχουν συναφώς ακριβή αριθμητικά στοιχεία, θίγει την αποτελεσματικότητα της απαγόρευσης των συμπράξεων, δεδομένου ότι θα αρκούσε τότε να συνεργάζονται οι επιχειρήσεις με έναν μετέχοντα στη σύμπραξη προκειμένου να επιτύχουν μείωση του ποσού του προστίμου τους»³⁹.

139. Επομένως, εν αντιθέσει προς όσα υποστηρίζουν οι αναιρεσειούσες, το Γενικό Δικαστήριο δεν περιορίστηκε να διατυπώσει γενικές παρατηρήσεις σχετικά με τον καθορισμό του ύψους των προστίμων⁴⁰, αλλά απάντησε, από ουσιαστικής και νομικής απόψεως, στα επιχειρήματα που προέβαλαν πρωτοδίκως οι νυν αναιρεσειούσες σχετικά με την προβαλλόμενη «διττή προσμέτρηση».

140. Κατ’ ουσίαν εκτιμώ, για τους λόγους που θα εκθέσω εν συνεχεία, ότι το Γενικό Δικαστήριο παρέσχε προσήκουσα αιτιολογία ως προς τα ακόλουθα ζητήματα.

141. Καταρχάς, η Επιτροπή εξέθεσε σαφώς τη μεθοδολογία που χρησιμοποίησε για τον υπολογισμό των προστίμων που επέβαλε στους αποδέκτες της απόφασης και δεν παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή εφάρμοσε ορθώς τις αρχές που προκύπτουν από τις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων και έλαβε υπόψη τη σοβαρότητα των παραβάσεων και τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης κατά την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας που διαθέτει επί τεχνικών ζητημάτων.

142. Κατά δεύτερον, η Επιτροπή δεν παραβίασε την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή έλαβε υπόψη, για την επιβολή της κύρωσης στις νυν αναιρεσειούσες, την αξία των πωλήσεων που πραγματοποίησαν προς την Dell και δεν αφαίρεσε από τα έσοδα που εισέπραξε η

³⁷ Απόφαση της 12ης Ιουλίου 2019, Sony και Sony Electronics κατά Επιτροπής (T-762/15, EU:T:2019:515, σκέψεις 263 έως 266).

³⁸ Απόφαση της 12ης Ιουλίου 2019, Sony και Sony Electronics κατά Επιτροπής (T-762/15, EU:T:2019:515, σκέψεις 266 έως 268).

³⁹ Απόφαση της 12ης Ιουλίου 2019, Sony και Sony Electronics κατά Επιτροπής (T-762/15, EU:T:2019:515, σκέψεις 270 και 271).

⁴⁰ Σημείο 79 της αιτήσεως αναιρέσεως C-697/19 P.

Sony τα ποσά που καταβλήθηκαν στη Lite-On. Αυτή ήταν η μόνη ορθή μέθοδος η οποία μπορούσε να εφαρμοστεί δεδομένου ότι, αφενός, δεν παρασχέθηκαν ακριβή αριθμητικά στοιχεία συναφώς και, αφετέρου, η προτεινόμενη από τις αναιρεσείουσες μέθοδος θα έθιγε την αποτελεσματικότητα της απόφασης από την άποψη τόσο σχέσεων μεταξύ μετεχουσών στη σύμπραξη επιχειρήσεων όσο και του αναγκαίου αποτρεπτικού χαρακτήρα της κύρωσης.

143. Στην αίτηση αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες περιορίζονται συναφώς να προβάλουν εκ νέου τα επιχειρήματα σχετικά με τη διττή προσμέτρηση χωρίς να προσκομίσουν νέα στοιχεία ικανά να παράσχουν στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να προβεί σε διαφορετική εκτίμηση.

144. Όπως ορθώς παρατήρησε η Επιτροπή, το επιχείρημα των αναιρεσείουσών δεν απορρέει από τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή υπολόγισε το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε σε αυτές, ο οποίος είναι πανομοιότυπος με εκείνον που εφαρμόστηκε ως προς την πλειονότητα των λοιπών αποδεκτών της απόφασης, αλλά από τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή υπολόγισε το πρόστιμο που επέβαλε στη Lite-On.

145. Όπως προεκτέθηκε, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή αιτιολόγησε τον καθορισμό του τρόπου υπολογισμού του προστίμου και διαπίστωσε ότι αυτός βασιζόταν επαρκώς σε στοιχεία που περιέχονταν στην επίμαχη απόφαση όσον αφορά την οικονομική ισχύ των αναιρεσείουσών. Με τον τρόπο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο άσκησε τις αρμοδιότητες τις οποίες προβλέπουν τα άρθρα 261 ΣΛΕΕ και 263 ΣΛΕΕ κατά τρόπο σύμφωνο προς τις επιταγές ενός ελέγχου πλήρους δικαιοδοσίας, εξετάζοντας όλες τις πραγματικές ή νομικές αιτιάσεις τις οποίες προέβαλαν οι αναιρεσείουσες εντός του πλαισίου αυτού⁴¹.

146. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει σαφώς ότι, καίτοι το άρθρο 23, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003 αναγνωρίζει στην Επιτροπή διακριτική ευχέρεια, εντούτοις περιορίζει την εν λόγω διακριτική ευχέρεια θεσπίζοντας αντικειμενικά κριτήρια με τα οποία η Επιτροπή πρέπει, καταρχήν, να συμμορφώνεται. Επομένως, αφενός, υπάρχει ένα αριθμητικά προσδιορισμένο και απόλυτο ανώτατο όριο σε σχέση με το ύψος του προστίμου που μπορεί να επιβληθεί σε μια επιχείρηση και, ως εκ τούτου, το ανώτατο ποσό του προστίμου που μπορεί να επιβληθεί σε ορισμένη επιχείρηση είναι εκ των προτέρων προσδιορισμένο. Αφετέρου, η άσκηση της εν λόγω διακριτικής ευχέρειας οριοθετείται από τους κανόνες συμπεριφοράς με τους οποίους η Επιτροπή αυτοδεσμεύθηκε ειδικότερα στις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων⁴².

147. Η υποχρέωση αιτιολογήσεως, η οποία καθιστά δυνατό τον έλεγχο της άσκησης της διακριτικής ευχέρειας, συνιστά ουσιώδη τύπο ο οποίος τηρείται άπαξ η Επιτροπή εκθέτει, με την απόφασή της, τα στοιχεία τα οποία χρησιμοποίησε για να υπολογίσει τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παράβασης. Εντούτοις, αυτό δεν επιβάλλει στην Επιτροπή «να παραθέτει στην απόφασή της τα σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού των προστίμων αριθμητικά στοιχεία»⁴³. Συγκεκριμένα, εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή «δεν δύναται, καταφεύγοντας αποκλειστικά και με μηχανικό τρόπο σε αριθμητικούς τύπους, να απεμπολεί την εξουσία της εκτιμήσεως»⁴⁴ και «οφείλει να αξιολογεί, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση και υπό το πρίσμα του πλαισίου καθώς

⁴¹ Βλ. απόφαση της 10ης Ιουλίου 2014, Telefónica και Telefónica de España κατά Επιτροπής (C-295/12 P, EU:C:2014:2062, σκέψη 214).

⁴² Βλ. αποφάσεις της 12ης Νοεμβρίου 2014, Guardian Industries και Guardian Europe κατά Επιτροπής (C-580/12 P, EU:C:2014:2363, σκέψη 55 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 18ης Ιουλίου 2013, Schindler Holding κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-501/11 P, EU:C:2013:522, σκέψη 58).

⁴³ Βλ. απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Siemens κατά Επιτροπής (C-239/11 P, C-489/11 P και C-498/11 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:866, σκέψη 394 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁴⁴ Βλ. απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Siemens κατά Επιτροπής (C-239/11 P, C-489/11 P και C-498/11 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:866, σκέψη 395 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

και των στόχων του καθεστώτος κυρώσεων που έχει θεσπίσει ο εν λόγω κανονισμός, τον σκοπούμενο αντίκτυπο για την οικεία επιχείρηση, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, έναν κύκλο εργασιών που να αντικατοπτρίζει την πραγματική οικονομική κατάσταση της επιχειρήσεως κατά το χρονικό διάστημα της παραβάσεως»⁴⁵.

148. Κατά το σημείο 13 των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων, «[γ]ια τον καθορισμό του βασικού ποσού του προστίμου, η Επιτροπή θα χρησιμοποιεί την αξία των πωλήσεων προϊόντων ή υπηρεσιών που πραγματοποιήθηκαν από την επιχείρηση, με τις οποίες σχετίζεται η παράβαση *άμεσα ή έμμεσα* στον σχετικό γεωγραφικό χώρο εντός του ΕΟΧ. Η Επιτροπή θα χρησιμοποιεί κατά κανόνα τις πωλήσεις της επιχείρησης κατά τη διάρκεια του τελευταίου πλήρους οικονομικού έτους της συμμετοχής της στην παράβαση».

149. Όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, το σημείο 13 των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων έχει σκοπό να προσδιορίσει ως βάση αναφοράς για τον υπολογισμό του επιβαλλόμενου σε επιχείρηση προστίμου ένα ποσό που αντιστοιχεί προς την οικονομική σημασία της παράβασης και το σχετικό βάρος της συγκεκριμένης επιχειρήσεως στο πλαίσιο της παράβασης. Καίτοι η έννοια της αξίας των πωλήσεων περί της οποίας γίνεται λόγος στο σημείο 13 δεν μπορεί, ασφαλώς, να επεκτείνεται κατά τρόπον ώστε να καλύψει τις πωλήσεις της οικείας επιχείρησης οι οποίες δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της προσαπτόμενης σύμπραξης, εντούτοις, ο σκοπός τον οποίο επιδιώκει η διάταξη αυτή θα διακυβευόταν αν η ως άνω έννοια έπρεπε να νοηθεί ως αφορώσα μόνον τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιείται αποκλειστικά με τις πωλήσεις οι οποίες αποδεικνύεται ότι όντως επηρεάστηκαν από την εν λόγω σύμπραξη⁴⁶.

150. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, σε περίπτωση που δεν θα συνυπολογίζονταν οι πωλήσεις μεταξύ οντοτήτων που ανήκουν στην ίδια επιχείρηση, θα παρεχόταν κατ' ανάγκην αδικαιολόγητο πλεονέκτημα στις καθέτως οργανωμένες επιχειρήσεις, οι οποίες θα είχαν με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα να αποφεύγουν την επιβολή κύρωσης ανάλογης προς το βάρος τους στην αγορά των αποτελούντων το αντικείμενο της παράβασης προϊόντων. Επομένως, για τον προσδιορισμό του κύκλου εργασιών που προκύπτει από την πώληση των αποτελούντων το αντικείμενο της παράβασης προϊόντων, οι καθέτως οργανωμένες επιχειρήσεις βρίσκονται σε συγκρίσιμη κατάσταση με εκείνη των παραγωγών που δεν είναι καθέτως οργανωμένοι. Κατά συνέπεια, η μεταχείριση αυτών των δύο κατηγοριών επιχειρήσεων πρέπει να είναι ίδια. Ο αποκλεισμός των εσωτερικών πωλήσεων από τον σχετικό κύκλο εργασιών ισοδυναμεί με παροχή πλεονεκτήματος στις πρώτες, καθόσον μειώνει το σχετικό βάρος τους στο πλαίσιο της παράβασης εις βάρος των άλλων, τούτο δε βάσει κριτηρίου που δεν συνδέεται με τον επιδιωκόμενο σκοπό στο πλαίσιο του προσδιορισμού του εν λόγω κύκλου εργασιών, το οποίο αντικατοπτρίζει την *οικονομική σημασία της παράβασης* και το σχετικό βάρος καθεμίας από τις επιχειρήσεις που μετείχαν σε αυτήν⁴⁷.

151. Εφαρμόζοντας τη συλλογιστική του Δικαστηρίου στο σύνολο των πωλήσεων εντός της σύμπραξης, ο ευρύς ορισμός της έννοιας «αξία των πωλήσεων» θα μπορούσε να παράσχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να τον χρησιμοποιήσει και σε υποθέσεις όπως η υπό κρίση, λαμβάνοντας, επομένως, υπόψη ως αξία των πωλήσεων το σύνολο των πωλήσεων τις οποίες

⁴⁵ Βλ., προσφάτως, απόφαση της 25ης Μαρτίου 2021, Lundbeck κατά Επιτροπής (C-591/16 Ρ, ΕΥ:C:2021:243, σκέψη 185 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁴⁶ Βλ., προσφάτως, απόφαση της 25ης Μαρτίου 2021, Lundbeck κατά Επιτροπής (C-591/16 Ρ, ΕΥ:C:2021:243, σκέψη 187 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁴⁷ Βλ. απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 2018, Kühne + Nagel International κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-261/16 Ρ, μη δημοσιευθείσα, ΕΥ:C:2018:56, σκέψη 83 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

αφορά άμεσα ή έμμεσα η παράβαση. Σε αντίθετη περίπτωση, ορισμένοι μετέχοντες στη σύμπραξη θα μπορούσαν να αποφύγουν με τεχνητό τρόπο το πρόστιμο συνεργαζόμενοι με άλλον μετέχοντα.

152. Συναφώς, με τη σκέψη 271 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε, ορθώς κατ' εμέ, ότι η χρήση της μεθόδου που προτείνουν οι νυν αναιρεσεύουσες θα έθιγε την αποτελεσματικότητα της απαγόρευσης των συμπράξεων, δεδομένου ότι θα αρκούσε τότε να συνεργάζονται οι επιχειρήσεις με έναν μετέχοντα στη σύμπραξη ώστε να επιτυγχάνουν τη μείωση του ποσού του προστίμου τους.

153. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από τον σκοπό των κανόνων περί ανταγωνισμού της Ένωσης. Ειδικότερα, η ερμηνεία που προτείνουν οι αναιρεσεύουσες θα σήμαινε ότι, για τον καθορισμό του βασικού ποσού των επιβαλλομένων προστίμων στις υποθέσεις που αφορούν συμπράξεις, η Επιτροπή θα όφειλε σε κάθε περίπτωση να αποδείξει τις συγκεκριμένες πωλήσεις που επηρεάστηκαν από τη σύμπραξη. Όπως ορθώς επισημαίνει το Γενικό Δικαστήριο, με τη σκέψη 268 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης δεν επέβαλαν ποτέ τέτοια υποχρέωση.

154. Επομένως, σύμφωνα με τη αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, το επιβληθέν στις αναιρεσεύουσες πρόστιμο υπολογίστηκε με τον ίδιο τρόπο όπως και για όλους τους λοιπούς μετέχοντες στη σύμπραξη οι οποίοι πραγματοποίησαν άμεσες πωλήσεις προς την Dell ή/και την HP. Η χρησιμοποίηση των πωλήσεων της επιχείρησης προς τους πελάτες του επίμαχου προϊόντος είναι ο συνήθης τρόπος για την εκτίμηση της οικονομικής σημασίας της συμπεριφοράς ενός αποδέκτη της απόφασης της Επιτροπής, η δε μέθοδος αυτή θεωρήθηκε πάντοτε σύμφωνη προς τις αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου.

155. Όπως υπενθύμισε το Γενικό Δικαστήριο, με τη σκέψη 272 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όσον αφορά τις επαφές με την Dell, η συμπεριφορά των αναιρεσειουσών δεν διέφερε κατ' ουσίαν από εκείνη των λοιπών αποδεκτών της απόφασης. Ως εκ τούτου, το σχετικό βάρος της συμμετοχής τους αναγνωρίζεται δεόντως λαμβάνοντας υπόψη τις πωλήσεις οδηγών οπτικών δίσκων στην Dell. Επομένως, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, κατά τον υπολογισμό του επιβληθέντος στις αναιρεσεύουσες προστίμου, ευλόγως η Επιτροπή βασίστηκε στην αξία των πωλήσεων τους στην Dell εντός του ΕΟΧ (σκέψη 270 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως). Η προσέγγιση αυτή διασφαλίζει την ίση μεταχείριση με τους λοιπούς μετέχοντες στη σύμπραξη.

156. Το γεγονός ότι οι αναιρεσεύουσες συνεργάστηκαν με τη Lite-On στην παραγωγή, την ανάπτυξη και την πώληση οδηγών οπτικών δίσκων για λογαριασμό της Dell δεν μειώνει το σχετικό βάρος των αναιρεσειουσών στην παράβαση. Παρά τη σύμβαση συνεργασίας, οι αναιρεσεύουσες είναι υπεύθυνες για τη δική τους συμπεριφορά, η δε απόφαση τις θεωρεί υπεύθυνες για τη δική τους παράβαση, ανεξαρτήτως εκείνης της Lite-On. Η μείωση του επιβληθέντος στις αναιρεσεύουσες προστίμου για τον λόγο και μόνο ότι κατέβαλαν στη Lite-On μέρος των εσόδων της πώλησης οδηγών οπτικών δίσκων προς την Dell θα συνεπαγόταν αυθαίρετη διάκριση εις βάρος των λοιπών αποδεκτών της απόφασης, παραβιάζοντας την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως (και όχι σύμφωνα με την αρχή αυτή, όπως υποστηρίζουν οι αναιρεσεύουσες).

157. Όσον αφορά το επιχείρημα των αναιρεσειουσών ότι η Επιτροπή χρησιμοποίησε, στο πλαίσιο ορισμένων προγενέστερων υποθέσεων, μεθόδους υπολογισμού που απέβλεπαν στην αποφυγή κάθε κινδύνου διττής προσμέτρησης των πωλήσεων των μετεχόντων στην εκάστοτε σύμπραξη, αρκεί να υπομνησθεί η πάγια νομολογία κατά την οποία η πρακτική λήψης αποφάσεων της

Επιτροπής δεν χρησιμεύει ως νομικό πλαίσιο για τον καθορισμό των προστίμων στον τομέα του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι η Επιτροπή διαθέτει στον τομέα αυτό ευρεία διακριτική ευχέρεια και δεν δεσμεύεται από τις προγενέστερες εκτιμήσεις της⁴⁸.

158. Επομένως, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, με τη σκέψη 275 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η απλή επίκληση εκ μέρους των νυν αναιρεσιουσών προγενέστερης απόφασης είναι, αυτή καθεαυτήν, αλυσιτελής, στον βαθμό που η Επιτροπή δεν όφειλε να εκτιμήσει κατά τον ίδιο τρόπο την υπό κρίση υπόθεση.

159. Ακόμη και στις προγενέστερες υποθέσεις που επικαλούνται οι αναιρεσείουσες αναδεικνύεται μια ανακατασκευή εκ μέρους της Επιτροπής με σκοπό τη συνολική εκτίμηση της κατάστασης και την ουσιαστική δικαιοσύνη της απόφασης.

160. Συγκεκριμένα, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως κατά την επιβολή της κύρωσης έχει «σημασία κυρίως μεταξύ των επιχειρήσεων που εμπλέκονται στην ίδια σύμπραξη. Η σύγκριση με άλλες υποθέσεις είναι δυνατή μόνον κατ' εξαίρεση»⁴⁹.

161. Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι οι κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων, ιδίως όσον αφορά τον καθορισμό της αξίας των πωλήσεων, παρέχουν μια *παράμετρο* η οποία πρέπει εντούτοις να αναπροσαρμόζεται προς τα κάτω στη συγκεκριμένη περίπτωση και να προσαρμόζεται στις ειδικές περιστάσεις.

162. Στην προκειμένη περίπτωση, η Επιτροπή βρέθηκε αντιμέτωπη με μια εξακριβωμένη σύμπραξη μεταξύ οντοτήτων με σημαντική ισχύ στην αγορά και, ειδικότερα, τις νυν αναιρεσείουσες Sony και Sony Optiarc, οι οποίες έχουν τεράστιο σχετικό κύκλο εργασιών.

163. Πέραν τούτου, ένα από τα δύο μέρη που συνήψαν τη συμφωνία επιμερισμού των κερδών, η Lite-On, αποκλείστηκε από την επιβολή οποιασδήποτε κύρωσης στο πλαίσιο του προγράμματος επιεικούς μεταχείρισης. Επομένως, πρόκειται για πραγματικά ιδιάζουσα περίπτωση και, ως εκ τούτου, στο πλαίσιο του αναγκαίου αποτρεπτικού χαρακτήρα της κύρωσης, πρέπει να εκτιμηθούν όλα τα συγκεκριμένα στοιχεία.

164. Από τη δικογραφία προκύπτει ότι η Lite-On δεν πώλησε κανένα προϊόν άμεσα στην Dell λόγω της προηγούμενης συμφωνίας με τη Sony. Όλες οι άμεσες πωλήσεις προς την Dell πραγματοποιήθηκαν από την Sony και, για τον λόγο αυτό, η Επιτροπή τις έλαβε υπόψη στο σύνολό τους ως σχετιζόμενες με την παράβαση.

165. Κατά τον καθορισμό της κύρωσης, η θέση της Lite-On, της οποίας την αίτηση επιείκειας και επακόλουθη συνεργασία η Επιτροπή εκτίμησε ως πραγματικές και ειλικρινείς, δεν μπορεί επίσης να εξεταστεί καθότι η Επιτροπή την απέκλεισε πλήρως από την επιβολή προστίμων.

⁴⁸ Βλ. απόφαση της 19ης Μαρτίου 2009, Archer Daniels Midland κατά Επιτροπής (C-510/06 P, EU:C:2009:166, σκέψη 82).

⁴⁹ Βλ., στη θεωρία, S. Galokho, *Les atteintes au principe d'égalité dans le cadre du calcul des amendes en droit européen des ententes*, *Revue internationale de droit économique*, σ. 186· L. Bernardeau και J.-Ph. Christienne, *Les amendes en droit de la concurrence. Pratique décisionnelle et contrôle juridictionnel du droit de l'Union*, Collection Europe(s), Βρυξέλλες, Larcier, 2013, σ. 1267. Στη νομολογία, για την κρίση ότι οι αποφάσεις που αφορούν άλλες υποθέσεις έχουν ενδεικτικό χαρακτήρα όταν εξετάζεται η ύπαρξη δυσμενών διακρίσεων· οι συγκρίσεις με άλλες αποφάσεις της Επιτροπής μπορούν να έχουν σημασία, σε σχέση με την αρχή της ισότητας, μόνον εάν αποδεικνύεται ότι τα συγκεκριμένα στοιχεία των επίμαχων υποθέσεων είναι απολύτως συγκρίσιμα, βλ. απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2012, Heineken Nederland και Heineken κατά Επιτροπής (C-452/11 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2012:829), σκέψη 108.

166. Εν πάση περιπτώσει, η Sony ήταν γενικά υπεύθυνη για τις πωλήσεις στο πλαίσιο της συμφωνίας συνεργασίας, ενώ η Lite-On ήταν υπεύθυνη για την ποιότητα και για τα τεχνικά ζητήματα και λάμβανε από τις αναιρεσείδουσες μέρος των εσόδων από τις πωλήσεις των οδηγών οπτικών δίσκων. Δεδομένου ότι το σύνολο σχεδόν των εσόδων της Lite-On από τις πωλήσεις οδηγών οπτικών δίσκων προς την Dell προέκυψαν κατ' αυτόν τον τρόπο, η Lite-On πραγματοποίησε ελάχιστες άμεσες πωλήσεις προς την Dell. Εάν η Επιτροπή είχε βασίσει το ενδεχόμενο πρόστιμο της Lite-On αποκλειστικά και μόνον στις άμεσες πωλήσεις προς τις οντότητες της Dell ενός του ΕΟΧ, όπως έπραξε για όλους σχεδόν τους λοιπούς αποδέκτες της απόφασης (περιλαμβανομένων των αναιρεσειουσών), το πρόστιμο της Lite-On θα ήταν αμελητέου ύψους.

167. Λαμβανομένης υπόψη της άμεσης συμμετοχής της Lite-On στη σύμπραξη με άλλους προμηθευτές οδηγών οπτικών δίσκων και δεδομένου ότι αυτή μετέσχε πλήρως στη σύμπραξη, παρά το γεγονός ότι τελικώς δεν της επιβλήθηκαν πρόστιμο, το αποτέλεσμα αυτό δεν θα αντικατόπτριζε δεόντως τη σοβαρότητα της συμμετοχής της Lite-On στην παράβαση και δεν θα είχε το επιδιωκόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή περιέλαβε στον κατά προσέγγιση υπολογισμό της ετήσιας αξίας των πωλήσεων της Lite-On τις πωλήσεις προς τη Sony για φορητούς και επιτραπέζιους υπολογιστές της Dell οι οποίες πραγματοποιήθηκαν κατά το διάστημα της παράβασης που διαπιστώθηκε για τη Lite-On (αιτιολογική σκέψη 529 της επίμαχης απόφασης).

168. Συνεπώς, αφενός, η ενδεχόμενη μέθοδος υπολογισμού της κύρωσης της Lite-On δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράμετρος, καθότι δεν επιβλήθηκε πραγματικά κύρωση, και, αφετέρου, η Επιτροπή θεώρησε απαραίτητη, κατά την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας που διαθέτει επί τεχνικών ζητημάτων, την ενδεχόμενη αύξηση του συνολικού ποσού επί του οποίου υπολογίζεται η κύρωση προκειμένου να διατηρηθεί ο αναγκαίος αποτρεπτικός χαρακτήρας της κύρωσης για τις επιχειρήσεις με ιδιαίτερα υψηλούς σχετικούς κύκλους εργασιών. Υπενθυμίζεται, επ' αυτού, ότι η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως επιτάσσει να μην επιφυλάσσεται σε όμοιες καταστάσεις διαφορετική μεταχείριση ούτε σε διαφορετικές καταστάσεις όμοια μεταχείριση, εκτός αν η διαφοροποίηση δικαιολογείται αντικειμενικώς⁵⁰.

169. Επομένως, δεν είμαι πλήρως πεπεισμένος, λόγω της ιδιαιτερότητας των περιστάσεων, ότι υπήρξε όντως (παράνομη) διττή προσμέτρηση, όπως υποστηρίζουν οι αναιρεσείδουσες.

170. Αντιθέτως, φαίνεται να ευσταθεί το επιχείρημα της Επιτροπής, το οποίο έκανε δεκτό το Γενικό Δικαστήριο, ιδίως ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των αρχών που διέπουν τον τρόπο υπολογισμού της κύρωσης εκ μέρους της Επιτροπής.

171. Όπως προεκτέθηκε, οι κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων δεν περιέχουν καμία μνεία στη συγκεκριμένη περίπτωση και, επομένως, πρέπει να εφαρμοστούν οι αρχές που διατυπώνονται σε αυτές, όπως έχουν ερμηνευθεί στη νομολογία του Δικαστηρίου.

172. Συγκεκριμένα, πρέπει να σταθμιστούν, αφενός, οι αρχές της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως και, αφετέρου, του αποτελεσματικού και αποτρεπτικού χαρακτήρα της κύρωσης.

173. Κατά τον καθορισμό του πρόσφορου ύψους των επιβαλλόμενων προστίμων, η Επιτροπή οφείλει να διασφαλίζει, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων περιστάσεων της εκάστοτε υπόθεσης, ότι η ενέργειά της θα έχει το αναγκαίο αποτρεπτικό αποτέλεσμα. Για την επίτευξη του

⁵⁰ Βλ. απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2010, Akzo Nobel Chemicals και Akcros Chemicals κατά Επιτροπής (C-550/07 P, EU:C:2010:512, σκέψεις 54 και 55 και εκεί μνημονεύομενη νομολογία).

σκοπού αυτού, η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη την αξία των πωλήσεων των προϊόντων ή των υπηρεσιών που σχετίζονται με την παράβαση ως βάση για τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου, καθώς και τη διάρκεια και τη σοβαρότητα της παράβασης. Εντούτοις, καίτοι η χρήση των παραγόντων αυτών παρέχει ικανοποιητική ένδειξη της οικονομικής σημασίας της παράβασης στο σύνολό της, καθώς και του σχετικού βάρους κάθε επιχείρησης, δεν πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως βάση αυτόματης και αριθμητικής μεθόδου υπολογισμού.

174. Οι κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων παρέχουν αντικειμενικά κριτήρια στους διαδίκους και στο Δικαστήριο για την αξιολόγηση της ορθότητας των αποφάσεων της Επιτροπής, πλην όμως περιέχουν περιορισμούς και εξαιρέσεις που ενισχύουν τη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής. Αρκεί να υπομνησθεί, ειδικότερα, το σημείο 37 των κατευθυντήριων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων κατά το οποίο, «[π]αρότι οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές παραθέτουν τη γενική μεθοδολογία για τον υπολογισμό των προστίμων, οι ιδιαιτερότητες μιας ορισμένης υπόθεσης ή η ανάγκη διασφάλισης του αποτρεπτικού χαρακτήρα του προστίμου, μπορεί να δικαιολογούν απόκλιση από τη μεθοδολογία αυτή ή από τα όρια που καθορίζονται στο σημείο 21».

175. Για τους λόγους αυτούς, εκτιμώ ότι δεν υφίσταται στις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, όσον αφορά τη μέθοδο υπολογισμού των κυρώσεων, οποιαδήποτε πρόδηλη πλάνη περί το δίκαιο είτε από την άποψη της υποχρέωσης αιτιολογήσεως είτε από την άποψη των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως.

176. Το Γενικό Δικαστήριο αιτιολόγησε επαρκώς κάθε επικρινόμενη σκέψη και κατέδειξε ότι η Επιτροπή έκανε χρήση της διακριτικής ευχέρειας που διαθέτει όσον αφορά τις αρχές της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως.

177. Υπενθυμίζεται ότι δεν απόκειται στο Δικαστήριο, όταν αποφαινεται επί νομικών ζητημάτων κατ' αναίρεση, να υποκαθιστά για λόγους επιείκειας το Γενικό Δικαστήριο αποφαινόμενο, ασκώντας την πλήρη δικαιοδοσία του, επί του ύψους των προστίμων που επιβάλλονται σε επιχειρήσεις λόγω παράβασης κανόνων του δικαίου της Ένωσης. Μόνο στο μέτρο που το Δικαστήριο κρίνει ότι η αυστηρότητα της κύρωσης είναι όχι απλώς μη ενδεδειγμένη, αλλά και υπερβολική σε σημείο που να είναι δυσανάλογη, μπορεί να διαπιστωθεί πλάνη περί το δίκαιο εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου λόγω του μη ενδεδειγμένου ύψους ενός προστίμου⁵¹.

178. Επ' αυτού, υπενθυμίζεται ότι η άσκηση της πλήρους δικαιοδοσίας που προβλέπεται στα άρθρα 261 ΣΛΕΕ και 31 του κανονισμού 1/2003 δεν ισοδυναμεί με αυτεπάγγελο έλεγχο και ότι η διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης διεξάγεται κατ' αντιμωλίαν. Με την εξαίρεση των λόγων δημοσίας τάξεως που ο δικαστής οφείλει να εξετάζει αυτεπαγγέλτως, στον προσφεύγοντα απόκειται να επικαλεστεί λόγους ακυρώσεως κατά της επίδικης αποφάσεως και να προσκομίσει τα κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία προς στήριξη των λόγων αυτών⁵².

179. Δεδομένου ότι η αιτιολογία της Επιτροπής όσον αφορά τη μέθοδο υπολογισμού των κυρώσεων, την οποία επικύρωσε το Γενικό Δικαστήριο, βασίζεται σε νομικά επιχειρήματα που αφορούν τις αρχές που εφαρμόζονται για τον καθορισμό της κύρωσης και συνάδει με τις προεκτεθείσες κατευθυντήριες γραμμές του Δικαστηρίου, ενώ τα επιχειρήματα των

⁵¹ Βλ., προσφάτως, απόφαση της 25ης Μαρτίου 2021, Lundbeck κατά Επιτροπής (C-591/16 P, EU:C:2021:243, σκέψεις 197 και 198 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁵² Βλ. απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2015, AC-Treuhand κατά Επιτροπής (C-194/14 P, EU:C:2015:717, σκέψη 75).

αναιρεσειουσών, τα οποία επαναλαμβάνουν τις αιτιάσεις που προβλήθηκαν πρωτοδίκως, δεν παρέχουν κανένα νέο στοιχείο εκτίμησης, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει τον λόγο αναιρέσεως που αφορά το νομικό ζήτημα το οποίο εξετάστηκε ανωτέρω.

V. Πρόταση

180. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να κάνει δεκτό, εντός των ορίων που διευκρινίστηκαν ανωτέρω, τον τρίτο λόγο αναιρέσεως στις υποθέσεις C-697/19 P και C-698/19 P και τον πρώτο λόγο αναιρέσεως στις υποθέσεις C-699/19 P και C-700/19 P και να απορρίψει, ως αβάσιμο, τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως στις υποθέσεις C-697/19 P και C-698/19 P.